

Харківський національний
університет імені В. Н.
Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«Австрійський нейтралітет у глобальному контексті:
історичний спадок та сучасні виклики»**

Виконала: студентка 4 курсу групи УК-41
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Стовбун Вікторія Дмитрівна

(прізвище та ініціали)

Керівниця: к.політ.н., доц. Панасенко Г.С.

(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.політ.н., доц. Калюжна Ю.І.

(прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії:

(підпис)

Велієв Фаріз Тейюб огли
(прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Інститут Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)

Напрямок підготовки

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Доц. Парфіненко А.Ю.

“ _____ ” _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

Стовбун Вікторія Дмитрівна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Австрійський нейтралітет у глобальному контексті: історичний спадок та сучасні виклики»

керівниця роботи Панасенко Ганна Сергіївна, к.політ.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від №4001-5/869 від 02.04.2025

2. Строк подання студентом роботи 05.05.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

Проаналізувати науково-теоретичні підходи до розуміння нейтралітету в міжнародних відносинах; охарактеризувати історичні передумови формування нейтрального статусу Австрії після Другої світової війни; дослідити соціально-економічний та політичний профіль Австрії як чинник зовнішньої політики; вивчити вплив європейської інтеграції на

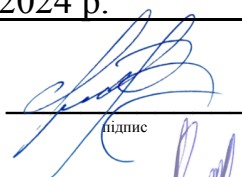
трансформацію австрійського нейтралітету; визначити особливості реагування Австрії на новітні виклики міжнародній безпеці (війна в Україні, міграційні кризи, тероризм); проаналізувати сучасний стан і перспективи розвитку австрійсько-українських двосторонніх відносин у контексті нейтрального статусу Австрії.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
	Розділ 1. Теоретико-історичні засади нейтралітету Австрії
	Розділ 2. Аналіз сучасних викликів австрійського нейтралітету

5. Дата видачі завдання 25.11.2024 р.

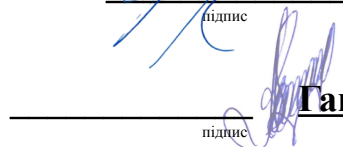
Студентка

підпис

Вікторія СТОВБУН

ініціали, прізвище

Керівниця роботи

підпис

Ганна ПАНАСЕНКО

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Стовбун В. Д. Австрійський нейтралітет у глобальному контексті:
історичний спадок та сучасні виклики

Дипломна робота присвячена дослідженню еволюції австрійського нейтралітету в умовах змін міжнародного безпекового середовища та процесів європейської інтеграції. Проаналізовано основні історичні етапи становлення нейтралітету після Другої світової війни та визначено його правові й політичні основи. Розглянуто вплив членства Австрії в ЄС та участі в таких ініціативах, як PESCO, на трансформацію зовнішньої політики країни. Особливу увагу приділено сучасним викликам – збройному конфлікту в Україні, тероризм та міграційній кризі, їхньому впливу на реалізацію статусу нейтралітету. Оцінено перспективи розвитку двосторонніх відносин між Україною та Австрією.

ANNOTATION

Stovbun V. D. Austrian Neutrality in the Global Context: Historical Legacy and Contemporary Challenges

The thesis explores the evolution of Austrian neutrality in the context of changing international security dynamics and European integration processes. It analyzes the main historical stages of neutrality formation after World War II and outlines its legal and political foundations. The impact of Austria's EU membership and participation in initiatives such as PESCO on the transformation of the country's foreign policy is examined. Particular attention is paid to current challenges – the armed conflict in Ukraine, terrorism, and the migration crisis – and their influence on the implementation of the neutrality status. The prospects for the development of bilateral relations between Ukraine and Austria are also assessed.

ЗМІСТ

Вступ	
3	
Розділ 1. Теоретико-історичні засади нейтралітету Австрії	
6	
1.1. Нейтралітет як об'єкт міжнародно-політичних досліджень.....	6
1.2. Історичні передумови нейтралітету Австрії та зовнішньополітичні особливості в умовах холодної війни	
15	
1.3. Соціально-економічний та політичний профіль Австрії	
20	
Розділ 2. Аналіз сучасних викликів австрійського нейтралітету	
33	
2.1. Вступ Австрії до Європейського Союзу та його вплив на політику нейтралітету.....	
33	
2.2. Реакція Австрії на нові загрози: війна в Україні, міграційна криза, тероризм.....	
42	
2.3. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку двосторонніх відносин Австрії та України.....	
51	
Висновки	
59	
Список використаних джерел	
62	

ВСТУП

У сучасному міжнародному середовищі, яке характеризується нестабільністю та новими загрозами, питання нейтралітету набуває нових форм. Особливу роль відіграє Австрія, яка з 1955 року офіційно дотримується політики постійного нейтралітету, активно беручи участь у ініціативах ЄС у сфері безпеки та оборони. Це створює унікальну ситуацію, що потребує аналізу еволюції австрійського нейтралітету в умовах змін міжнародного та європейського безпекового середовища.

Актуальність теми дослідження. Із моменту набуття чинності Декларації про нейтралітет у 1955 році Австрія послідовно позиціонувала себе як нейтральна держава, що утримується від участі у військових союзах і конфліктах. Проте трансформація міжнародного безпекового середовища після завершення Холодної війни, вступ країни до Європейського Союзу у 1995 році та подальший розвиток спільної безпекової та оборонної політики ЄС зумовили потребу перегляду традиційного підходу до нейтралітету. Загострення глобальних конфліктів, війна в Україні, терористичні загрози й інші нові виклики актуалізували питання сумісності австрійського нейтралітету з європейськими зобов'язаннями у сфері безпеки.

У цьому контексті дослідження трансформації нейтралітету Австрії як політичного й правового явища дозволяє краще зрозуміти сучасні механізми адаптації до змін у сфері безпеки, а також визначити межі і можливості нейтральної держави в рамках колективних оборонних структур.

Ступінь вивченості проблеми. Проблематика австрійського нейтралітету досліджувалась багатьма науковцями. Зокрема, Pollak J. і Puntcher-Riekmann S. [74] вивчають вплив ЄС на нейтралітет Австрії, Gallouët L. [34] – його сприйняття, а Foster M. [33] – стратегічну ідентичність країни. Scholger W. [56] аналізує нейтралітет у контексті ООН, Vec M. [59] – історичні витоки до Першої світової, а Gärtner H. [37] – у період Холодної війни. Mueller W. [73], Graf-Steiner A. і Ruggenthaler P. [39] досліджують

зміни після її завершення. В українській науковій літературі питання двостороннього співробітництва між Україною та Австрією досліджуються низкою авторів. Зокрема, Сафар'янс Є. [16] та Сулим Б. [18] аналізують розвиток відносин між державами у контексті європейської інтеграції та забезпечення регіональної безпеки. Ґрунтовний аналіз зовнішньополітичної орієнтації Австрії та її взаємодії з Україною подають також Кудряченко А. [19], Чепіжак Г. [21], які розглядає нейтралітет Австрії в системі міжнародного права, та Рудько С. [20], що акцентує увагу на особливостях зовнішньої політики країн Західної Європи, включно з Австрією, у постбіполярний період.

Об'єктом дослідження є австрійська модель нейтралітету як зовнішньополітична стратегія держави у глобальному вимірі.

Предметом дослідження є особливості історичного становлення, трансформації та сучасного функціонування політики нейтралітету Австрії в умовах змін міжнародної безпеки та інтеграційних процесів.

Метою дослідження є комплексний аналіз еволюції австрійського нейтралітету – від його закріплення у 1955 році до сучасних викликів глобального та європейського рівня, з метою з'ясування його ролі, адаптивності та перспектив у поточній міжнародній системі.

Для досягнення мети дослідження планується розв'язання наступних **завдань:**

1. Проаналізувати історичні етапи формування австрійського нейтралітету та визначити його ключові принципи в контексті зовнішньої політики після Другої світової війни.

2. Дослідити основні зміни в австрійському нейтралітеті на тлі розвитку міжнародної політики та безпеки, зокрема після вступу Австрії до ЄС та її взаємодії з іншими міжнародними організаціями.

3. Оцінити роль австрійського нейтралітету у глобальних та європейських політичних процесах, зокрема у контексті змін міжнародної

безпеки, європейської інтеграції та участі Австрії у нових ініціативах, таких як PESCO.

4. Вивчити сучасні виклики, з якими стикається австрійський нейтралітет у контексті глобальних загроз (тероризм, міграційні кризи, зміни в міжнародному праві) та визначити, як ці виклики впливають на зовнішньополітичну стратегію країни.

5. Дослідити зміну австрійської зовнішньої політики у відповідь на стратегічні виклики, пов'язані з нейтралітетом, та вивчити конкретні кроки, які здійснюються для адаптації до сучасних умов глобальної безпеки.

Для досягнення цілей використано поєднання якісних і кількісних **методів дослідження**. З точки зору специфіки обраного питання для дослідження були використанні загальнонаукові методи дослідження, а саме: аналізу і синтез, порівняння, конкретизація, спостереження, узагальнення, опис.

Специфіка джерельної бази дослідження. Інформаційну базу дослідження складають праці провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників, міжнародні договори, офіційні документи ЄС та Австрійської Республіки, аналітичні звіти, статистичні дані та матеріали.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були представлені у тезах «Еволюція нейтралітету Австрії в умовах поглиблення оборонної співпраці в ЄС», Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм» [17, с. 178–150]. У тезах висвітлено ключові аспекти трансформації австрійського нейтралітету під впливом безпекових процесів у Європейському Союзі та визначено ключові тенденції зовнішньополітичного курсу Австрії.

Структура й обсяг. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Містить 60 сторінок тексту, 9 рисунків, 2 таблиці. Список використаних джерел включає 78 найменувань літератури, з них 17 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕЙТРАЛІТЕТУ АВСТРІЇ

1.1 Нейтралітет як об'єкт міжнародно-політичних досліджень

Ідея нейтралітету має глибокі історичні корені, що сягають давніх часів. Ще до формування сучасного міжнародного права, суспільства та держави шукали способи уникнення військових конфліктів і підтримки стабільних відносин із сусідами. У попередні століття нейтралітет здебільшого проявлявся у вигляді неофіційних угод чи практик, які забезпечували уникнення участі у війнах і дозволяли зберігати торгівельні та політичні зв'язки.

У стародавньому світі поняття «нейтралітет» не існувало, однак, ідея нейтралітету відображалася через поняття «зберігати мовчання» (*hesychian egagon*) або «залишатися у мирі» (*eirenen egagon*). Незважаючи на відсутність чітко окреслених термінів, це не перешкоджало визначенню сторін та їхньої політики. Якщо держава прагнула утриматися від участі у конфлікті, вона одночасно очікувала на повагу та захист з боку воюючих сторін. Щоб досягти цієї мети, тобто забезпечити визнання і, таким чином, отримати статус того, що ми назвали б нейтральною стороною, необхідно було створити зобов'язання, що обмежують агресію. Сторони, що утримувалися, використовували риторику, що підкреслює прагнення до «миру» і «дружби», щоб отримати визнання свого статусу та викликати стриманість з боку учасників конфлікту [52, с. 8–12].

У такому вигляді нейтралітет проіснував до XV ст. коли політичний обмін торгівлі між містами і державами, розташованими на території сучасної Європи, стали настільки активними, що виникла необхідність у створенні правил для так званих нейтральних держав. Одним із важливих кроків стало формулювання базових правил щодо конфіскації вантажів на морі під час війни. Ці правила були встановлені в каталонському *Consolato del Mare*, ймовірно, у XIII ст., хоча друкований текст датується кінцем XV ст.

Документ передбачав так зване «правило характеру вантажу», яке визначало, що військова держава може конфіскувати приватну власність, яка належить громадянам ворожої сторони, незалежно від того, де вона була знайдена, тобто власність ворога могла бути вилучена навіть з нейтральних кораблів. Водночас, якщо судно ворога мало на борту вантаж, що належав громадянам нейтральної держави, цей вантаж не підлягав конфіскації.

З XVII ст. практика укладання договорів між великими європейськими морськими державами значно змінила ці правила. Зокрема, більшість держав, за винятком Англії, через мережу двосторонніх угод ввели правило «вільні кораблі роблять товари вільними» [47, с. 5;]. Відповідно до якого, власність ворога була захищена від конфіскації, якщо вона перевозилася на нейтральному судні. Це правило, відоме також як принцип «нейтральний прапор покриває вантаж ворога», не супроводжувалося чіткими поясненнями, а просто було закріплено у договорах [47, с. 4–6; 61, с. 435–440, 495–511].

Водночас на суходолі нейтралітет ґрунтувався на концепціях державного суверенітету та територіальної недоторканності, які були остаточно закріплені у Вестфальському мирі 1648 року. Під час війни він розглядався як стратегічна політика, яка дозволяла державам уникнути участі у конфліктах, не порушуючи своїх економічних чи політичних інтересів, проте складна геополітична динаміка та взаємозалежність призвели до того, що лише деякі держави та міста були готові зберігати нейтралітет. Швейцарія традиційно зберігала нейтралітет, але внаслідок конфліктів між протестантськими та католицькими кантонами в країні виникли внутрішні розбіжності. Венеція, яка прагнула зберегти свою торгову та економічну незалежність, зазнавала дипломатичного тиску з боку Іспанії та Османської імперії. Генуя, яка спочатку оголосила про свій нейтралітет, була змушена вступити в конфлікт через союзницькі зобов'язання з Іспанією і стала мішенню для французів. Саксонія, яка на початку конфлікту обрала нейтралітет, також була втягнута у конфлікт під військовим та політичним тиском Священної Римської імперії та Швеції [50, с. 179–184; 55].

Гуго Гроцій трактував нейтралітет як політику, що має ґрунтуватися на моральному судженні щодо справедливості конкретного воєнного конфлікту. Він наголошував, що нейтральна сторона має зберігати об'єктивність лише у випадках, коли неможливо однозначно визначити, яка зі сторін веде «справедливу війну». Якщо ж одна зі сторін має правомірну мету, нейтральна держава може і навіть повинна надавати їй підтримку, допомагаючи відновити справедливість. Ця концепція ґрунтувалася на теорії *bellum iustum* («справедливої війни»), яка передбачала, що війна може бути виправданою за певних умов. Гроцій вважав, що нейтральність не повинна бути абсолютною і може передбачати вибірковість у допомозі сторонам конфлікту. Водночас він визнавав відсутність у XVII ст. міжнародних інститутів, здатних встановлювати, яка сторона діє правомірно, що ускладнювало застосування його концепції на практиці [43, с. 15; 54].

У XVIII ст. розвиток концепції нейтралітету зазнав значного прогресу завдяки внеску таких правознавців, як Емер де Ваттель і Корнеліс ван Бінкерсгук. Ваттель розглядав нейтральні держави як такі, що під час війни не підтримують жодну зі сторін, зберігаючи рівновіддаленість і прагнучи залишатися «друзями обох», утримуючись від надання переваг будь-якому з учасників конфлікту. Він наголошував на принципі неупередженості як фундаменті політики нейтралітету. Однак у XVIII ст. ця концепція ще не отримала загального визнання, і частими були випадки упередженого нейтралітету, коли держави відкрито підтримували одного з учасників конфлікту.

Корнеліс ван Бінкерсгук зробив вагомий внесок у формування розуміння нейтралітету, відмовившись від концепції «справедливої війни», яку підтримував Гроцій. Він зазначав, що нейтральна держава не повинна виступати арбітром у конфліктах між іншими державами та не має права надавати військову допомогу чи консультації будь-якій зі сторін. Попри це, Бінкерсгук ще не розглядав нейтралітет як окрему юридичну категорію, а радше як виняток із загальних норм.

Ці ідеї отримали подальший розвиток завдяки датському дипломату Мартіну Хюбнеру. У 1759 році Хюбнер сформулював підхід до нейтралітету як до самостійного правового статусу, що передбачає чітко визначені права та обов'язки, зокрема обов'язок сприяти встановленню миру. Він підніс нейтралітет до рівня гідного статусу, який вимагає поваги з боку воюючих сторін [43; 51; 53, с. 571–576].

Трохт згодом, у 1781 році італійський мислитель Фердинандо Галіані сформулював перше цілісне бачення права нейтралітету, представивши його в окремому трактаті. Цей текст був створений на замовлення Великого герцога Тосканського, який прагнув обґрунтувати нейтральну позицію свого герцогства в умовах тривалих європейських воєн. Галіані запропонував новаторський підхід, зосереджений на інтересах міжнародної спільноти, а не лише нейтральних чи воюючих сторін. Основою його концепції було твердження, що інтереси держав, які зберігають мир, мають переважати над інтересами воюючих сторін. Галіані наполягав на тому, що нейтральні держави повинні мати ті самі права, що і в мирний час, навіть за умов війни. Він відстоював думку, що війна не надає воюючим сторонам додаткових прав щодо нейтральних країн. Такий підхід не лише захищав права нейтральних держав, але й підкреслював необхідність збереження балансу у міжнародних відносинах [47, с. 8].

Перший крок до юридичної кодифікації нейтралітету був зроблений у 1793 році, коли президент США Джордж Вашингтон під час Наполеонівських воєн видав Декларацію про нейтралітет [56].

У той час міжнародне право починає розрізняти різні форми нейтралітету. Наприклад, було зроблено різницю між повним і неповним, загальним і частковим нейтралітетом, була згадана можливість локально обмеженого нейтралітету та названо різні правові підстави для нейтралітету.

Ключова відмінність у правових засадах нейтралітету зводиться до дихотомії: природний нейтралітет, що випливає із суверенітету держави, і договірний нейтралітет, встановлений на основі міжнародних угод. У XIX ст.

до найвідоміших прикладів договірної нейтралітету часто відносили Краків, Швейцарію та Бельгію. Краків набув статусу нейтральної території згідно зі статтею 6 Заключного акта Віденського конгресу 1815 року, хоча цей статус зберігався лише до 1846 року. Швейцарський нейтралітет, навпаки, був визнаний більш довговічним і отримав міжнародне підтвердження в рамках другого Паризького миру від 20 листопада 1815 року. Нейтралітет Бельгії був закріплений у статті 7 Лондонського договору від 15 листопада 1831 року. Лондонський договір від 11 травня 1867 року підтвердив нейтральний статус Люксембургу. Водночас Чорне море було проголошено нейтралізованим відповідно до Паризького миру від 30 березня 1856 року (стаття 11) і зберігало цей статус до перегляду умов у договорі від 13 березня 1871 року.

Лише в середині XIX ст. нейтралітет почав отримувати системне закріплення в рамках міжнародного права. Однією з ключових подій у цьому процесі стала Паризька декларація про морське право 1856 року, яка обмежувала права воюючих сторін на користь захисту нейтральної торгівлі.

Окремої уваги заслуговує Женевська конвенція від 22 серпня 1864 року разом із додатковою статтею від 20 жовтня 1868 року, яка встановлювала, що амбулаторії та військові госпіталі мають розглядатися воюючими сторонами як «нейтральні» зони за умови, що в них перебувають поранені або хворі; цей нейтральний статус також поширювався на медичний персонал.

Нейтралітет у XIX ст. став одним із ключових інститутів міжнародного права, що набув значного розвитку як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Це явище розглядалося не лише як юридична норма, але й як важливий етичний принцип, спрямований на гуманізацію воєн і підтримку миру.

Правознавець Альберт Фрідріх Бернер вважав нейтралітет однією з найважливіших етичних сил сучасності. На його думку, право нейтралітету уособлювало найкращі гуманістичні прагнення, постійно розвивалося та сприяло обмеженню війни. Кожна нова норма, що впливала з принципу нейтралітету, розглядалася як досягнення цивілізації та миру.

Йоганн Каспар Блунчлі, один із провідних юристів ХІХ ст., вказував на те, що розвиток права нейтралітету є одним із найзначніших здобутків міжнародного права. На його думку, нейтральні держави не лише обмежують руйнівні наслідки війни, але й захищають права та інтереси миру навіть у періоди збройних конфліктів. Він також акцентував увагу на відмові нейтральних держав від будь-якої участі у воєнних діях, що додатково підкреслювало їхній унікальний статус у системі міжнародних відносин [21; 59, с. 1–10].

Прийняття 5-ї та 13-ї Гаазьких конвенцій у 1899 та 1907 роках стало ключовим етапом у розвитку міжнародно-правового поняття «нейтралітет». Ці конвенції врегулювали права та обов'язки нейтральних держав як у суші, і на морі за умов війни. Найважливішим результатом їх підписання стало формування чіткої класифікації держав у разі збройного конфлікту: на воюючі та нейтральні. Вперше у міжнародній практиці нейтральні держави виділено окрему категорію учасників міжнародного процесу за умов війни. З цього часу поняття «нейтралітет» перестає сприйматися як суто суб'єктивний елемент, який переважав у попередні століття. Незалежно від типу нейтралітету, який дотримувалися держави, почали застосовувати єдині міжнародні правила.

Право нейтралітету визнає три основні зобов'язання для нейтральних держав: утримання, неупередженість та запобігання, проте лише в умовах війни і виключно у разі міждержавних конфліктів. Отже, нейтральні держави мають утримуватися від надання військової підтримки воюючим сторонам, як безпосередньо (військові сили), так і опосередковано (найманці). Вони повинні неупереджено ставитися до експортних поставок зброї та військових технологій, що передбачає однакове застосування ними своїх правил до обох сторін конфлікту. Нейтральні держави зобов'язані зберігати свою територіальну цілісність і захищати свій суверенітет усіма доступними засобами, щоб запобігти використанню своєї території у військових цілях [40].

Загалом, початок Першої світової війни ознаменував нову епоху у воєнних діях. Однак, як і під час конфліктів 1618–1648 років статус нейтральних держав здебільшого ігнорувався. Тому що нейтралі нехтували своєю національною обороною, а можновладці суворо переслідували свої інтереси. До цього часу положення про нейтралітет орієнтувались на двосторонні війни, тому норми, вироблені під час двох Гаазьких конференцій, виявились не застосовними до багатосторонніх конфліктів. Однією з головних проблем стало порушення нейтралітету великими державами, зокрема Німеччиною щодо Бельгії та Люксембургу, або окупація та порушення кордонів з боку Великої Британії та Франції нейтральної Греції [51; 54, с. 9–10].

Друга світова війна стала важким випробуванням для концепції нейтралітету, оскільки, попри офіційні декларації, значна кількість країн виявляла прихильність до однієї зі сторін конфлікту. Більше того, формально нейтральні держави часто брали опосередковану участь у воєнних діях. Сполучені Штати, хоча й оголосили про нейтралітет, фактично підтримували західні демократії через економічну та військову допомогу, і, як у Першій світовій війні, згодом вступили у війну.

Особливе значення мали події квітня 1940 року, коли Німеччина вторглася до Норвегії та Данії, а Радянський Союз спробував військовим шляхом окупувати Фінляндію. Швеція залишилася єдиною скандинавською країною, яка не зазнала прямої агресії, проте її нейтралітет також був умовним. Наприклад, шведська влада дозволила транспортування німецьких військ через свою територію, що викликало сумніви щодо її реальної нейтральності. Європейські держави, які оголошували нейтралітет, здебільшого не змогли уникнути нападів і окупації. Напади на Бельгію, Нідерланди, Люксембург, Норвегію та Данію підтвердили, що нейтральний статус не захищає від агресії [78].

Після завершення Другої світової війни поняття нейтралітету зазнало суттєвих трансформацій, обумовлених новими геополітичними реаліями. В рамках міжнародного права нейтралітет більше не обмежувався класичними нормами, закріпленими Гаазькими конвенціями 1907 року, в яких зазначено, що нейтральній державі було заборонено надавати свою територію для базування або ведення воєнних дій іншими державами. Також постійно нейтральні країни не могли бути учасниками військових союзів або укласти угоди про колективну оборону. Проте з початком Холодної війни пріоритет у визначенні нейтралітету змістився від уникнення участі в міждержавних війнах і військових конфліктах до невходження до військових альянсів. Це було обумовлено тим, що члени військових блоків брали на себе зобов'язання допомагати один одному у разі зовнішньої загрози, зокрема з використанням військових засобів, як це наприклад зафіксовано в статті V Вашингтонського договору про створення НАТО.

Нейтралітет під час Холодної війни ставав все більш «аномальним» явищем. Європа розвивала систему протистояння блоків, тоді як нейтралітет передбачав уникнення будь-яких союзів. Нейтралітет європейських держав був радше винятком, ніж правилом, і більшість нейтральних країн фактично були інтегровані в економічну систему одного з блоків, залишаючись нейтральними лише у військовій сфері, як наприклад Австрія чи Швейцарія.

Сучасний період також демонструє зміни у трактуванні нейтралітету. Хоча такі країни, як Швеція та Фінляндія, історично дотримувалися політики неприєднання, повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року змусило їх переглянути свої позиції й приєднатися до НАТО. Натомість інші країни, такі як Швейцарія, Австрія, Ірландія та Мальта, зберігають свій нейтральний статус, хоча і долучилися до санкційної політики проти Росії [35–37; 46].

Узагальнюючи історичний розвиток концепції нейтралітету, можна побачити, як вона змінювалася та пристосовувалась до нових реалій міжнародної політики та права. Від її проявів у стародавньому світі, коли

нейтралітет означав переважно уникнення участі у військових союзах і збереження автономії, до сучасного розуміння як складного правового й політичного явища – ця ідея зазнала суттєвих змін та вдосконалень.

У середньовіччі та на ранньому етапі Нового часу нейтралітет був більше практичним інструментом збереження незалежності малих держав від великих імперій і королівств, тоді як із розвитком міжнародного права та концепції державного суверенітету нейтралітет набуває значення правової категорії, що визначає статус держави під час війни.

Важливу роль у цьому процесі відіграли Гаазькі конвенції 1899 і 1907 років, які закріпили основні принципи нейтралітету в міжнародному праві, що стало важливим етапом у розвитку цієї концепції.

Проте найбільше зміни в концепції нейтралітету відбулися після Другої світової війни, коли з'явилися нові виклики, зокрема на фоні Холодної війни. У цей період нейтралітет був поставлений у контекст глобальних блокових протистоянь, і країни, які раніше зберігали нейтралітет, потрапили в складну ситуацію, балансуючи між двома протиборчими системами. Нейтралітет став важливим елементом зовнішньої політики для багатьох країн, які намагалися зберегти незалежність і уникнути залучення у військові конфлікти.

Завершення Холодної війни і нові глобальні виклики, такі як війна в Україні, лише посилили цей процес, підштовхнувши країни до перегляду своїх політик і більш гнучкого підходу до нейтралітету. Багато країн, що зберігали нейтральний статус, зокрема Швеція та Фінляндія, змінили свою зовнішньополітичну орієнтацію, приєднавшись до військових альянсів, таких як НАТО, що свідчить про відхід від традиційної концепції нейтралітету.

Отже, нейтралітет сьогодні вже не є сталим та універсальним інструментом у міжнародних відносинах, як це було у минулому. Натомість він став гнучким і контекстуальним інструментом, що застосовується в залежності від конкретної політичної ситуації та міжнародного контексту, його роль і значення змінюються відповідно до нових реалій і викликів сучасного світу.

1.2. Нейтралітет Австрії: історичні передумови та зовнішньополітичні особливості в умовах холодної війни

Ідея нейтралітету в Австрії зародилася в умовах складної геополітичної ситуації, що склалася після закінчення Другої світової війни. Австрія опинилася в унікальному становищі: країна, яка була частиною нацистської Німеччини після аншлюсу 1938 року, була розділена на чотири зони окупації союзними державами – США, Великою Британією Францією та Радянським Союзом. Незважаючи на тяжке становище, Австрія формально вважалася жертвою нацистської агресії завдяки Московській декларації 1943 року, в якій союзники проголосили необхідність відновлення незалежної австрійської держави. Однак, незважаючи на це, окупація країни супроводжувалась численними викликами [15; 58].

На момент закінчення війни Австрія перебувала у стані політичної невизначеності. З одного боку, була потреба відновити країну після руйнувань, з іншого – вибудовування відносин із окупаційними державами виявилось вкрай складним. Радянський Союз, маючи значний вплив у східній зоні окупації, намагався просунути інтереси комуністичної партії та посилити свою присутність, що викликало напруження та протистояння з боку західних держав.

Порівняння з Німеччиною, де вже до 1949 року стався офіційний поділ на Східну та Західну Німеччину, спонукало австрійських політиків шукати шляхи уникнути аналогічної долі. Радянський Союз спочатку підтримував ідеї соціалістичного впливу в Австрії, але австрійське населення здебільшого відкидало комуністичну ідеологію, що ускладнювало плани СРСР. При цьому для Заходу Австрія залишалася не менш стратегічно важливим об'єктом. Цей баланс інтересів закладав основу майбутнього компромісу. В Австрії поступово формувалося розуміння, що збереження незалежності країни можливе лише за умови рівного дистанціювання від великих держав. Саме в

цей період почала формуватися ідея нейтралітету, яка могла би стати ключем до звільнення країни від окупації та забезпечення її цілісності.

Коли на міжнародній арені холодна війна досягала свого піку, конфронтація між Радянським Союзом та західними державами змушувала обидві сторони шукати способи мінімізувати ризики прямого зіткнення. Нейтральний статус Австрії став розглядатися як варіант створення буферної зони між Сходом та Заходом. Для Радянського Союзу це означало запобігання перетворенню Австрії на частину західного військового альянсу, а для західних держав – стримування радянського впливу та мінімізація ризику розширення комуністичної зони.

Переговори щодо австрійської незалежності стали інтенсивнішими після смерті Й. Сталіна в 1953 році, що ознаменувало деяку «розрядку» в радянській зовнішній політиці. Новий радянський лідер М. Хрущов був зацікавлений у демонстрації гнучкості в міжнародних відносинах, і питання про майбутнє Австрії стало частиною цієї політики. Радянський Союз запропонував вивести свої війська з країни за умови, що Австрія набуде нейтрального статусу, аналогічного тому, що існував у Швейцарії. Ця пропозиція стала поворотним моментом у переговорах. На внутрішньому рівні австрійські лідери, такі як канцлер Л. Фігель та його наступник Ю. Рааб, відіграли ключову роль у просуванні ідеї нейтралітету. Вони усвідомлювали, що країна не може стати повноцінним членом західного блоку, не провокуючи Радянський Союз і водночас не може дозволити собі опинитися під контролем СРСР. Для них нейтралітет був не лише вимушеним компромісом, а й можливістю відновити суверенітет та зберегти національну незалежність [73].

Віденський договір, укладений у 1955 році, формально завершив період окупації Австрії. Оскільки на останньому етапі переговорів австрійській делегації вдалося виключити положення про те, що Австрія несе відповідальність за Другу світову війну, в Австрії це технічно не вважається мирним договором. Крім того, стаття 21 Віденського договору прямо

стверджує, що від Австрії не вимагається репарацій. Сполучені Штати пояснили необхідність Віденського договору анексією Австрії Гітлером, «за допомогою якої Гітлер зменшив Австрію до провінції Великої Німеччини» і яка «ніколи не потурала Сполученим Штатам і не визнавалася ними як юридично ліквідована». Австрійська держава, отже, не перебувала у стані війни зі Сполученими Штатами, післявоєнна проблема полягала в тому, щоб укласти не мирний договір, а радше договір, який б урегулював статус країни...» [38].

Терміни, використані в цьому поясненні американською стороною, також є термінами, що використовуються в самому Віденському договорі. У преамбулі сказано: «Оскільки 13 березня 1938 року гітлерівська Німеччина силою анексувала Австрію та включила її територію до Німецького Рейху...» [14]. Після цієї заяви йде посилання на Московську декларацію, де просто повторюються терміни «анексія», «відновлення вільної та незалежної Австрії» та звільнення від «панування» гітлерівської Німеччини. У російській версії замість колишнього «приєднання» тепер вжито слово «анексія». Водночас преамбула говорить про необхідність «відновлення та демократичної реконструкції» Австрії [1; 14; 38].

Серед ключових положень договору важливе значення мала стаття 1, яка формально закріплювала відновлення Австрії як незалежної держави. Водночас стаття 4 забороняла будь-який політичний чи економічний союз з Німеччиною, що мало на меті уникнення повторення ситуації, яка привела до аншлюсу. Крім того, стаття 9 накладала заборону на діяльність фашистських організацій на території Австрії, що підкреслювало її демократичний характер [14].

Хоча сам текст договору прямо не згадує нейтралітет, він створив умови для ухвалення Австрією цього принципу. Вже 26 жовтня 1955 року австрійський парламент прийняв конституційний закон про постійний нейтралітет, який став частиною Конституції країни. У ньому зазначалося, що Австрія зобов'язується в майбутньому не приєднуватися до жодних

військових союзів і не дозволяти розміщення іноземних військових баз на своїй території [3].

Цікаво, що нейтралітет не лише став ключовим зовнішньополітичним принципом, а й глибоко вкоренився у політичній культурі та суспільній свідомості. Нейтралітет сприймався як спосіб позначити унікальний шлях розвитку країни між Сходом і Заходом. Варто зазначити, що нейтралітет Австрії не був лише пасивною позицією. Зовнішня політика країни активно використовувала цей статус встановлення контактів з обома блоками: Відень став місцем проведення важливих міжнародних переговорів.

Одним із прикладів є зустріч М. Хрущова та Дж. Кеннеді у 1961 році на саміті, яка наголосила на важливості нейтрального статусу Австрії в умовах холодної війни. Попри те, що під час Віденського саміту супердержави прагнули до діалогу, він не приніс позитивних результатів ані для миру, ані хоча б для розрядки відносин між Вашингтоном і Москвою. Під час зустрічі президент США Дж. Кеннеді застеріг про наближення «холодної зими», яка невдовзі справді настала. Лише через кілька тижнів після саміту було зведено Берлінський мур, що стало кульмінацією тривалої Берлінської кризи. Хоча Австрія безпосередньо не брала участі у переговорах, їхнє проведення на території Австрійської Республіки підтвердило роль держави як довіреного нейтрального посередника між Сходом та Заходом.

У 1960–1970-х роках Австрія, особливо Відень, завдяки вигідному геополітичному розташуванню та концепції «активного нейтралітету в питаннях світової політики», утвердилася як міжнародний центр проведення конференцій. Ці переговори мали на меті створення умов для запобігання ядерній війні. У сфері ядерної безпеки Австрія активно сприяла підписанню Договору про нерозповсюдження ядерної зброї в 1968 році, а його верифікація здійснювалася Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ), штаб-квартира якого з 1957 року розташована у Відні. Значну роль відіграли переговори щодо обмеження стратегічних ядерних озброєнь (Strategic Arms Limitation Talks, SALT), що відбувалися в Гельсінкі (1969) та

Відні (1979) між двома наддержавами. Однак, після радянського вторгнення в Афганістан у 1979 році, договір підписаний у Відні, не був ратифікований Сполученими Штатами [39].

Австрія відіграла важливу роль у стабілізації Східної Європи в межах Народи з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ). Разом з іншими нейтральними й неприєднаними країнами (N+N), такі як Австрія, Швейцарія, Фінляндія та Швеція, вона активно сприяла розвитку діалогу між Сходом і Заходом через освітні, культурні та гуманітарні ініціативи. Група N+N відіграла ключову роль у просуванні Гельсінського процесу, забезпечуючи посередництво, комунікацію та спільні підходи до вирішення конфліктів. Австрія особливо відзначалася в реалізації гуманітарного виміру Гельсінських угод, виступаючи посередником і координатором. У 1986–1989 роках Відень став головною переговорною платформою НБСЄ, а згодом і місцем розташування Секретаріату ОБСЄ – правонаступниці цієї структури [57, с. 13].

Австрія, дотримуючись нейтральної політики, виступала не лише майданчиком для переговорів між двома блоками, а й стала місцем розташування низки міжнародних організацій. Зокрема, з 1957 року, коли у Відні було відкрито штаб-квартиру Міжнародного агентства з атомної енергії, країна поступово зміцнювала свій статус важливого міжнародного дипломатичного центру. Пізніше, у 1975 році Генеральна Асамблея схвалила рекомендацію перетворити ЮНІДО на спеціалізовану агенцію ООН зі штаб-квартирою у Відні. Найважливішим кроком для Австрії в її політиці приймаючої держави стало рішення уряду країни під керівництвом Й. Клауса у 1967 році запропонувати ООН у Відні будівлю штаб-квартири на березі річки Дунай безкоштовно для їхніх установ. У серпні 1979 року було відкрито Віденський міжнародний центр, і ЮНІДО перенесла свої офіси зі свого міського розташування до цього нового комплексу, який називають UNO City. Цей комплекс став третьою за важливістю штаб-квартирою Організації Об'єднаних Націй після Нью-Йорка та Женеви. UNO City, що

також відомий як Vienna International Centre, не лише став символом міжнародного співробітництва, але й укріпив роль Австрії як ключового гравця у вирішенні глобальних проблем [44, с. 60].

Таким чином, нейтралітет Австрії в період холодної війни став важливим фактором її зовнішньої політики та визначав її роль на міжнародній арені. Виступаючи в якості посередника між Сходом і Заходом, Австрія не лише уникала прямого військового залучення в конфлікти, а й активно сприяла розвитку багатосторонньої дипломатії. Це дозволило країні стати майданчиком для важливих міжнародних переговорів і розташувати на своїй території численні міжнародні організації, серед яких особливе місце займали Міжнародне агентство з атомної енергії, штаб-квартира ОБСЄ та комплекс ООН у Відні. Однак із завершенням холодної війни та падінням «залізної завіси» роль Відня як ключового посередника та центру міжнародних конференцій поступово зменшилася, оскільки Австрія все більше зосереджувалася на своїй інтеграції в Європейський Союз.

1.3. Соціально-економічний і політичний профіль Австрії

Австрія – високорозвинена європейська держава, розташована в серці Центральної Європи. Країна межує з вісьмома країнами: Німеччиною, Чехією, Словаччиною, Угорщиною, Словенією, Італією, Швейцарією та Ліхтенштейном, що робить її важливим транспортним та економічним вузлом регіону. Географічно Австрія характеризується переважно гірським рельєфом, оскільки значну частину її території займають Альпи, що визначає особливості її економіки, інфраструктури та розподілу населення. Водночас на сході країни розташовані більш рівнинні території, які сприяють розвитку сільського господарства та урбанізації.

Австрія є парламентською республікою і базується на принципах демократії, що також зазначено у першій статті Конституції країни: «Австрія є демократичною республікою. Її право походить від народу» [3]. Друга

стаття вказує на те, що Республіка є федеративною, та складається з дев'яти федеральних земель, кожна з яких має власний уряд і законодавчі повноваження: «(1) Австрія є федеративною державою. (2) Федеральна земля складається з незалежних земель Бургенланд, Каринтія, Нижня Австрія, Верхня Австрія, Зальцбург, Штирія, Тіроль, Форарльберг і Відень» [3].

Виконавча влада країни представлена президентом, федеральним канцлером та віце-канцлером. Президент виконує переважно церемоніальні функції, зокрема призначає та приводить до присяги федерального канцлера, підписує закони (без права вето або відмови від підписання) та представляє Австрію на міжнародній арені. Хоча канцлер очолює уряд і проводить щотижневі засідання кабінету міністрів, він не має прямого впливу на діяльність федеральних міністрів. Віце-канцлер виконує функції заступника глави уряду. Президент обирається на шестирічний термін абсолютною більшістю голосів у двотуровій системі, тоді як канцлера призначає президент. Для посади канцлера та віце-канцлера не встановлено обмежень щодо терміну перебування на посаді [65].

Судова влада складається з кількох ключових судових органів, основним із яких є Верховний суд правосуддя (Oberster Gerichtshof), що налічує 85 суддів, організованих у 17 сенатів, кожен із яких складається з п'яти суддів. Його основне завдання – забезпечення дотримання законів, визначених Конституцією. Конституційний суд (Verfassungsgerichtshof) складається з 20 суддів, включаючи шістьох заступників, і відповідає за конституційний контроль адміністративних актів. Адміністративний суд (Verwaltungsgerichtshof) розглядає справи, що стосуються адміністративного права, та складається з двох суддів, а також додаткових членів, залежно від складності та значущості справи. Призначення суддів здійснюється президентом за рекомендаціями виконавчих органів, а їхні повноваження є довічними [65].

Законодавча влада здійснюється парламентом, який складається з двох палат – Національної ради та Федеральної ради. Національна рада є

основним законодавчим органом, що ухвалює закони, необхідні для функціонування держави, та надає згоду на виконання більшості повноважень Федеральних зборів. Федеральна рада, своєю чергою, зобов'язана схвалювати зміни до конституції, закони, що обмежують компетенцію федеральних земель, а також міжнародні угоди, що стосуються повноважень регіональних органів влади.

Австрійський парламент складається з 183 депутатів Національної ради, які обираються на п'ятирічний термін за пропорційною виборчою системою з відкритими списками, та 62 членів Федеральної ради, яких делегують законодавчі органи федеральних земель шляхом непрямих виборів. Строки повноважень членів Федеральної ради можуть варіюватися від п'яти до шести років, залежно від відповідного законодавства федеральних земель [65].

Виборча система Австрії ґрунтується на принципах парламентської демократії, загального виборчого права та пропорційного представництва, що забезпечує громадянам можливість впливати на формування органів влади. Основними виборами є парламентські, президентські, земельні, місцеві та вибори до Європарламенту. Громадяни Австрії віком від 16 років мають право брати участь у парламентських виборах, а для президентських виборів мінімальний вік становить 18 років [41].

Одним із ключових аспектів австрійської виборчої системи є її партійна багатоманітність, оскільки саме політичні партії відіграють вирішальну роль у формуванні представницьких органів влади. Політичний ландшафт Австрії характеризується наявністю кількох основних сил, які визначають напрямок державної політики та суспільного розвитку.

Австрійська народна партія (ÖVP) є однією з найстаріших і найвпливовіших політичних сил Австрії. Вона бере свій початок від Християнсько-соціальної партії, яка відігравала ключову роль у політичному житті країни ще на початку XX століття. Ідеологічно ÖVP представляє консервативний спектр політики, поєднуючи християнсько-демократичні,

ліберально-економічні та патріотичні цінності. Її електоральна база охоплює широкі верстви населення – від підприємців і фермерів до середнього класу та працівників, що дозволяє партії зберігати стійку підтримку у різних регіонах країни. Під керівництвом К. Нехаммера, який очолював партію до січня 2025 року, Австрійська народна партія залишалася однією з провідних політичних сил, здобувши 26,3% голосів і 51 мандат у Національній раді за результатами парламентських виборів 2024 року (табл. 1.1., рис. 1.1).

Соціал-демократична партія Австрії (SPÖ), заснована в 1945 році, трансформувалася від марксистських ідей до більш прагматичного соціального підходу, зосереджуючи увагу на соціальному захисті, зайнятості та європейській інтеграції. Під керівництвом А. Баблера вона отримала 21,1% голосів і 41 місце у парламенті (табл. 1.1., рис. 1.1).

Партія свободи Австрії (FPÖ), заснована в 1955 році, відома своєю правопопулістською риторикою, акцентуючи увагу на питаннях міграції та національної ідентичності. Під керівництвом Г. Кікля вона стала найсильнішою партією у парламенті після виборів 2024 року, здобувши 28,8% голосів і 57 місць у Національній раді (табл. 1.1., рис. 1.1).

Зелені (Die Grünen), що утворилися в результаті об'єднання екологічних рухів у 1986 році, виступають за охорону довкілля, права меншин та демократичні реформи. Попри те, що чинний президент Австрії А. Ван дер Беллен походить із цієї партії, на виборах 2024 року Зелені отримали лише 8,2% голосів і 16 місць у парламенті (табл. 1.1., рис. 1.1).

Ліберальна партія NEOS, заснована у 2012 році, орієнтована на ринкові реформи, підтримку малого бізнесу та розширення прав громадян. Під керівництвом Б. Майндль-Райзингер вона здобула 9,1% голосів і 18 місць у парламенті (табл. 1.1., рис. 1.1).

Окрім основних партій, у виборах 2024 року брали участь і менші політичні сили, які не змогли подолати прохідний бар'єр. Партія пива (BIER) отримала 2,0% голосів, Комуністична партія Австрії (KPÖ) – 2,4%, але обидві залишилися без мандатів.

Також без представництва в парламенті залишилися MFG (0,4%), BGE (0,0%), LMP (0,6%), GAZA (0,4%) та KEINE (0,6%), що вказує на їхню низьку електоральну підтримку (табл. 1.1.).

Після обробки виборчих результатів та відповідно до пропорційної системи розподілу місць, кількість мандатів серед політичних партій була визначена з урахуванням відсоткових часток голосів, отриманих кожною з них.

Таблиця 1.1.

Результати парламентських виборів в Австрії 2024 року

Партія	Результат виборів (кількість голосів)	Результат виборів (у відсотках)
ÖVP	1.282.734	26,3
SPÖ	1.032.233	21,1
FPÖ	1.408.512	28,8
Grüne	402.109	8,2
NEOS	446.379	9,1
BIER	98.395	2,0
MFG	19.785	0,4
BGE	156	0,0
LMP	28.488	0,6
GAZA	19.376	0,4
KPÖ	116.891	2,4
KEINE	27.830	0,6

Складено авторкою за джерелом: [74; 76]

За результатами парламентських виборів 2024 року в Австрії, найбільшу кількість мандатів отримала Австрійська партія свободи (FPÖ), що свідчить про зростання підтримки правоконсервативних сил у суспільстві. Водночас інші провідні політичні сили – Австрійська народна партія (ÖVP), яка на той час ще перебувала під керівництвом К. Нехаммера, та Соціал-демократична партія Австрії (SPÖ) – також здобули значне представництво в Національній

раді, зберігши свої позиції як ключові гравці в політичному процесі. Загалом результати виборів засвідчили доволі фрагментований розподіл політичної влади, що є характерним для парламентських демократій із пропорційною виборчою системою.

Така структура сприяє представленню широкого спектру політичних поглядів, але водночас ускладнює процес формування стабільної урядової коаліції.

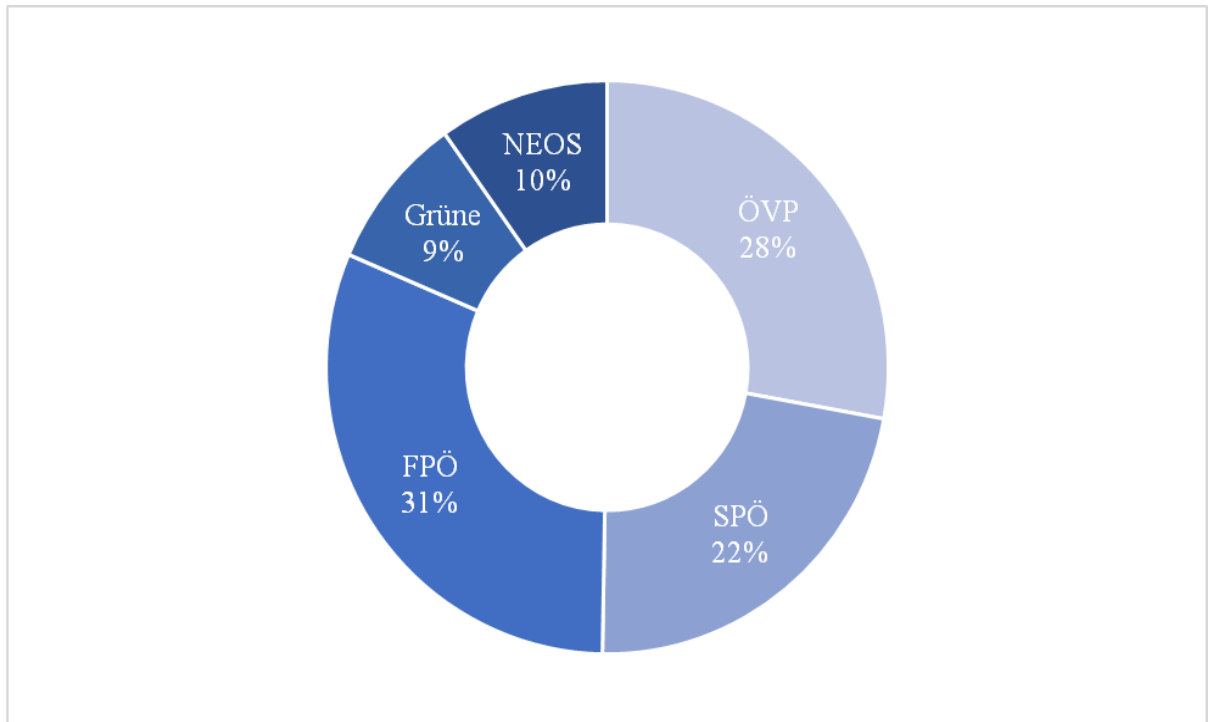

Рис. 1.1. Розподіл мандатів у Національній раді Австрії за підсумками виборів 2024 року

Складено авторкою за джерелом: [74]

У цьому контексті важливим інструментом оцінки якості демократичного правління є Індекс демократії що враховує такі показники, як політичні права, свобода виборів, ефективність функціонування державних інститутів, плюралізм думок та участь громадян у процесах ухвалення рішень. Високі оцінки Австрії за цим індексом підтверджують сталість її демократичної системи навіть у контексті зростання політичної конкуренції та суспільної поляризації.

За останніми даними, у 2025 році Австрія посідає 19-е місце в Індексі демократії, з оцінкою 8,28 з 10 [68]. Це підтверджує статус країни як «повної демократії», з високими показниками в галузі електорального процесу, плюралізму та громадянських свобод. Однак, порівняно з попередніми роками, в Австрії спостерігається незначне зниження індексу, що пов'язане із зменшенням рівня політичної культури та участі громадян у політичному житті (рис. 1.2).

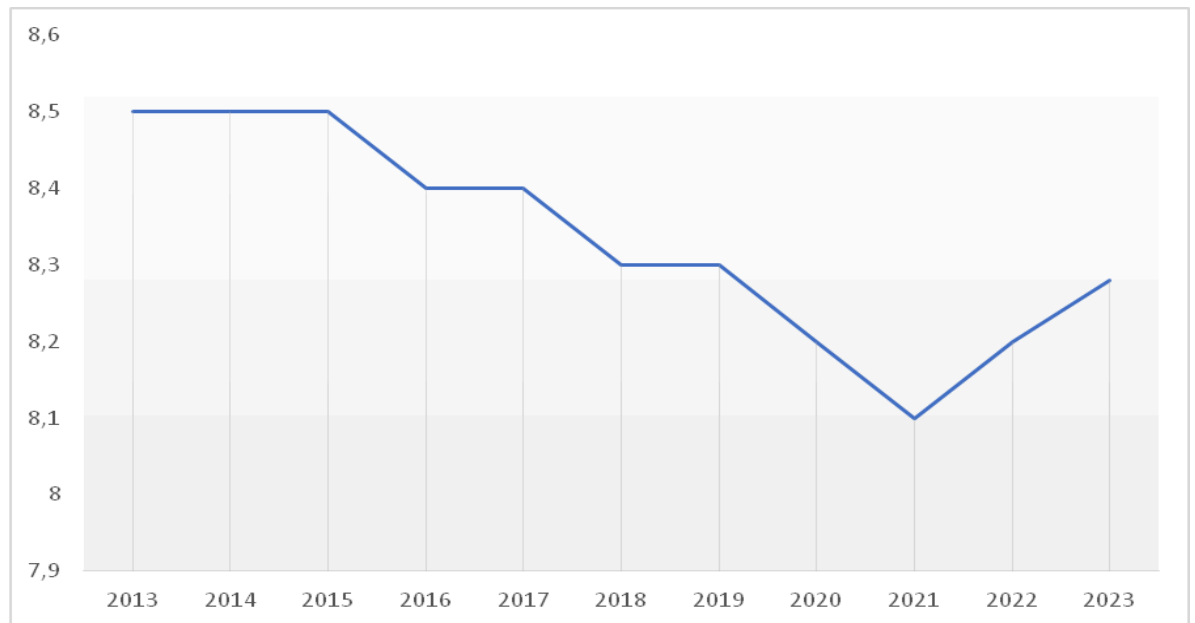

Рис. 1.2. Зміни показника демократії в Австрії з 2013 по 2023 роки

Складено авторкою за джерелом: [67]

Водночас одним із ключових факторів розвитку країни залишається її демографічна структура. Населення Австрійської Республіки становить 9,16 млн. Середній вік австрійців становить близько 43 років, що вказує на поступове старіння нації. Вікова піраміда відображає цей процес: частка осіб старше 65 років перевищує 20%, що є високим показником для більшості країн Європи. З іншого боку, частка молоді до 15 років не перевищує 15%, що є нижчим за середній європейський показник.

Аналізуючи вікову піраміду (рис. 1.3.), можна відзначити наявність класичної форми з великою часткою людей середнього та старшого віку. Така тенденція супроводжується зниженням народжуваності, що веде до

скорочення кількості працюючого населення та зростання витрат на соціальне забезпечення.

Важливою характеристикою є також різниця в тривалості життя між чоловіками та жінками: жінки в Австрії живуть в середньому на 5 років довше за чоловіків (83,92 проти 79,10). Це зумовлено різними соціальними та медичними чинниками, а також відмінностями у стилі життя та ризиках здоров'я між статями [66; 72].

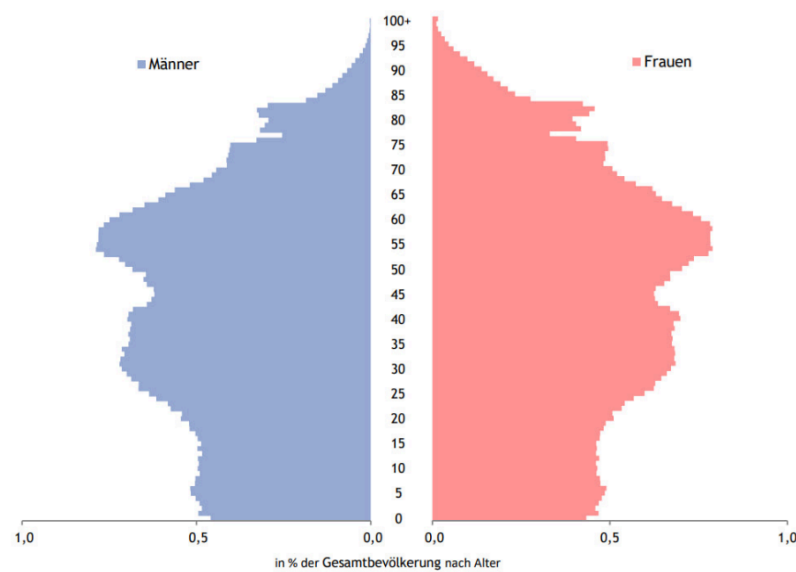

Рис.1.3. Вікова піраміда населення станом на 2023 рік [45]

Старіння населення та зміни у працездатній частині населення безпосередньо впливають на економічне зростання, ринок праці та потреби в певних секторах економіки.

Спираючись на дані Світового банку, у 2023 році валовий внутрішній продукт (ВВП) Австрійської Республіки становив приблизно 511,6 млрд дол. США, що поставило країну на 29-те місце у світі за цим показником. У 2024 році цей показник вже становив 559,2 млрд (рис. 1.4.).

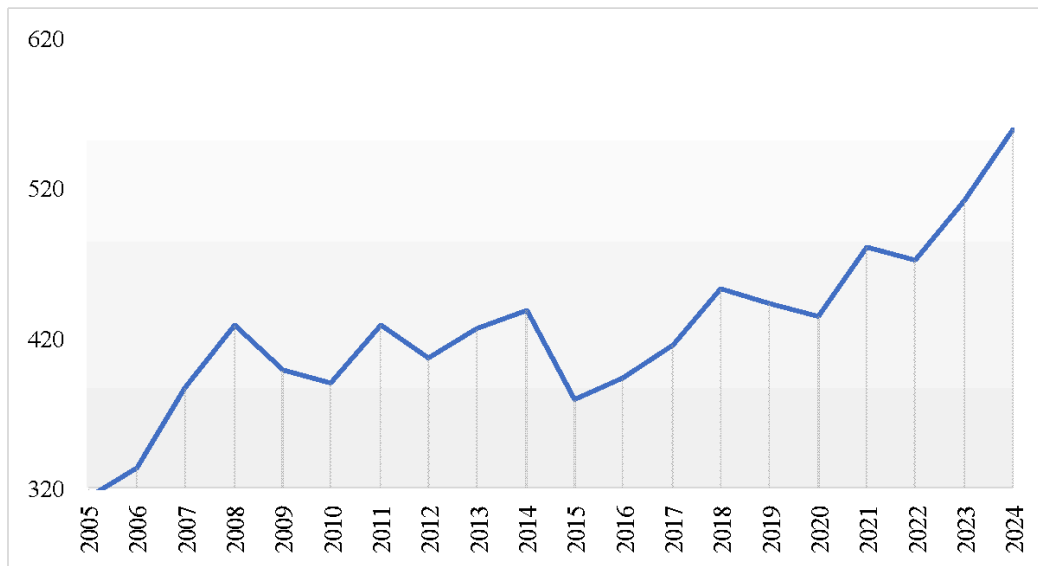

Рис 1.4. ВВП Австрії в USD (млрд) у період з 2005–2024 роки

Складено авторкою за джерелом: [63; 69; 77]

Однак, у відсотковому співвідношенні можна побачити, що економіка Австрії після рецесії у 2023 році продовжила спад і у 2024 році (рис. 1.5.). Хоча, згідно Міжнародному валютному фонду, ВВП на душу населення в Австрії у 2024 році є одним із найвищих у світі і становить близько 58,61 тис. дол. США.

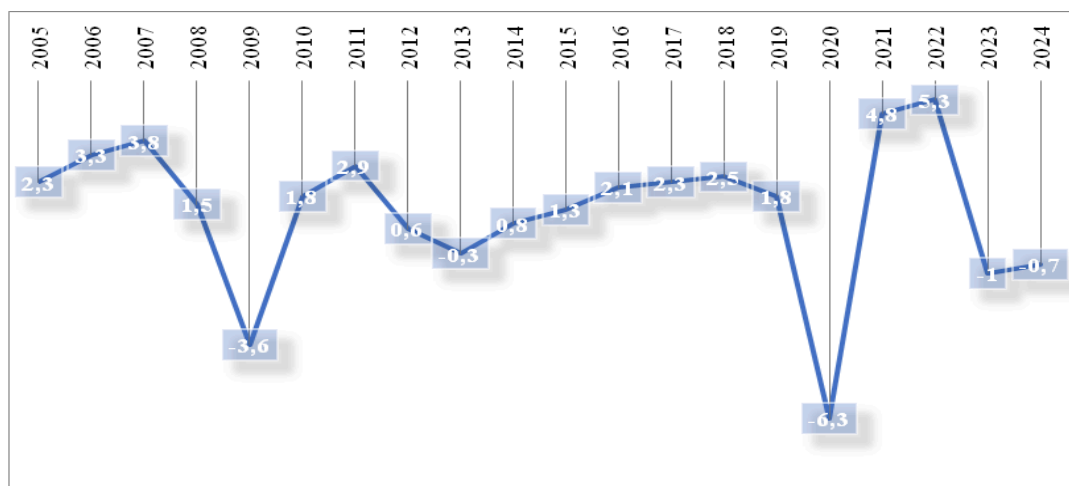

Рис 1.5. ВВП Австрії у відсотковому відношенні впродовж 2005–2024 років
Складено авторкою за джерелом: [30; 70].

Австрійська економіка характеризується високим рівнем розвитку з домінуванням третинного сектору, який формує понад 30% валової доданої вартості (ІТ, фінанси, страхування, нерухомість). Промисловість, енергетика,

торгівля, транспорт і сфера послуг забезпечують понад 40% економічної активності (рис 1.6.).

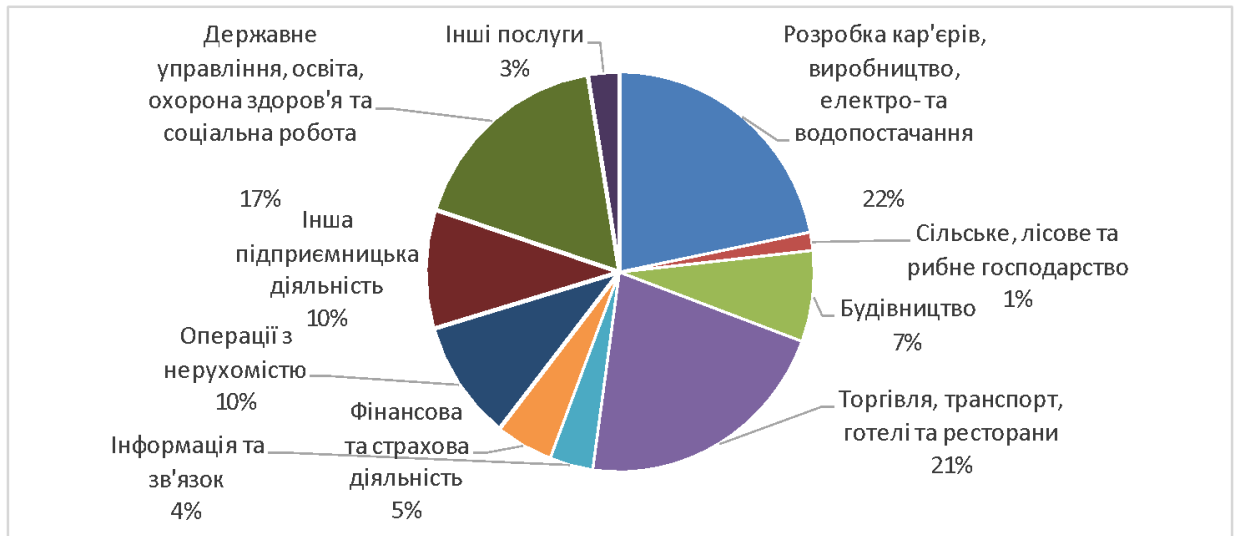

Рис 1.6. Номінальний вклад секторів у ВВП, % від загального обсягу станом на 2023 рік

Складено авторкою за джерелом: [32]

Проте як і багато інших країн Європи, Австрія стикається з економічними викликами, включаючи інфляційні процеси.

У листопаді 2024 року очікуваний рівень інфляції (CPI) становив 1,9%, що лише трохи нижче за цільовий показник Європейського центрального банку (2,0%). Для порівняння, середній рівень гармонізованого індексу споживчих цін (HICP) у зоні євро становив 2,3%, що свідчить про відносно низьку інфляцію в Австрії (рис. 1.7.) [28].

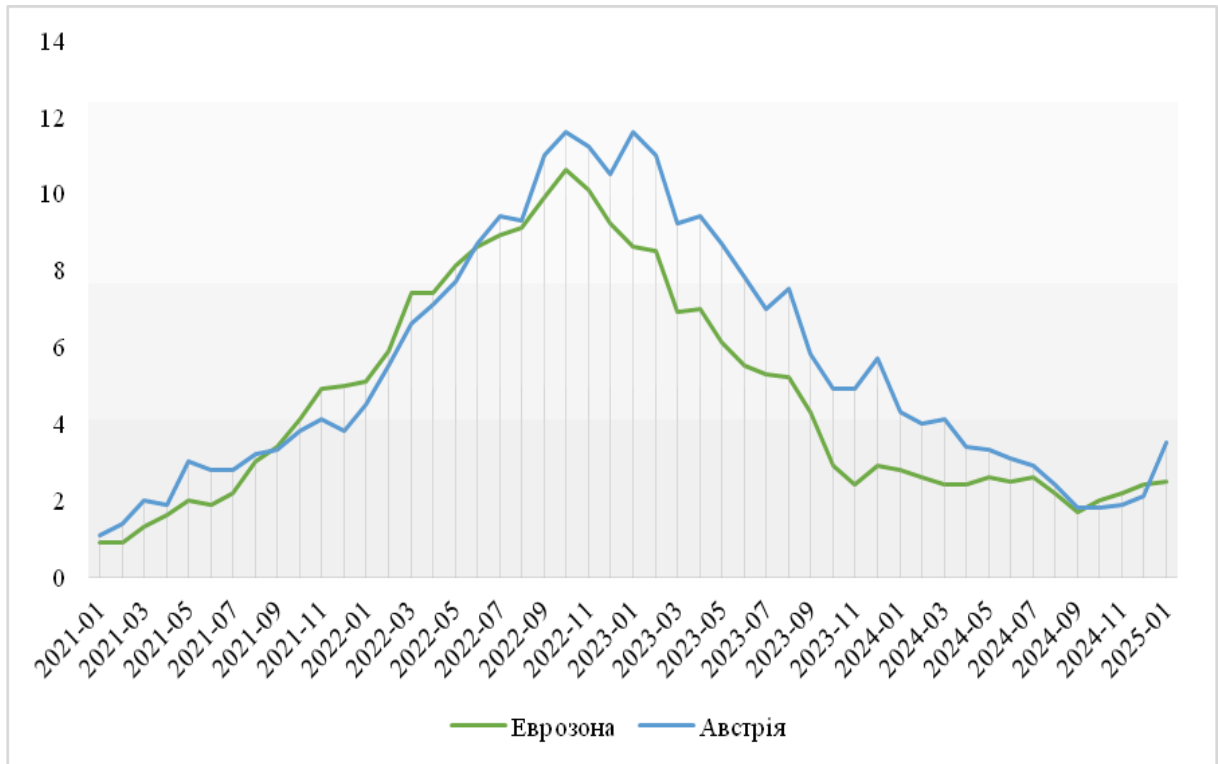

Рис. 1.7. Рівень інфляції (Гармонізований індекс споживчих цін (ГІСЦ))
(відсоткова зміна за рік)

Складено авторкою за джерелом: [71]

Основним чинником зниження інфляції стало здешевлення енергоносіїв, зокрема газу (-16,8%) та теплопостачання (-12,1%). Водночас найбільший інфляційний тиск чинили послуги, зокрема у сфері гостинності, де ціни на ресторани та готелі зросли на 7,0%. Орендна плата зросла на 6,7%, що трохи нижче рівня 2023 року (7,9%).

Ціни на продукти харчування та безалкогольні напої зросли на 2,6%, що значно нижче рівня 2023 року (+11,0%). Водночас спостерігалось незначне зростання вартості транспортних послуг (+0,6%), хоча ціни на паливо залишалися стабільними. Загалом, зниження інфляції в Австрії відповідало загальноєвропейській тенденції, і до листопада 2024 року вона вже перебувала в цільовому діапазоні Європейського центрального банку (2,0%).

Таблиця 1.2.

Основні зміни цін у 2024 році порівняно з 2023 роком

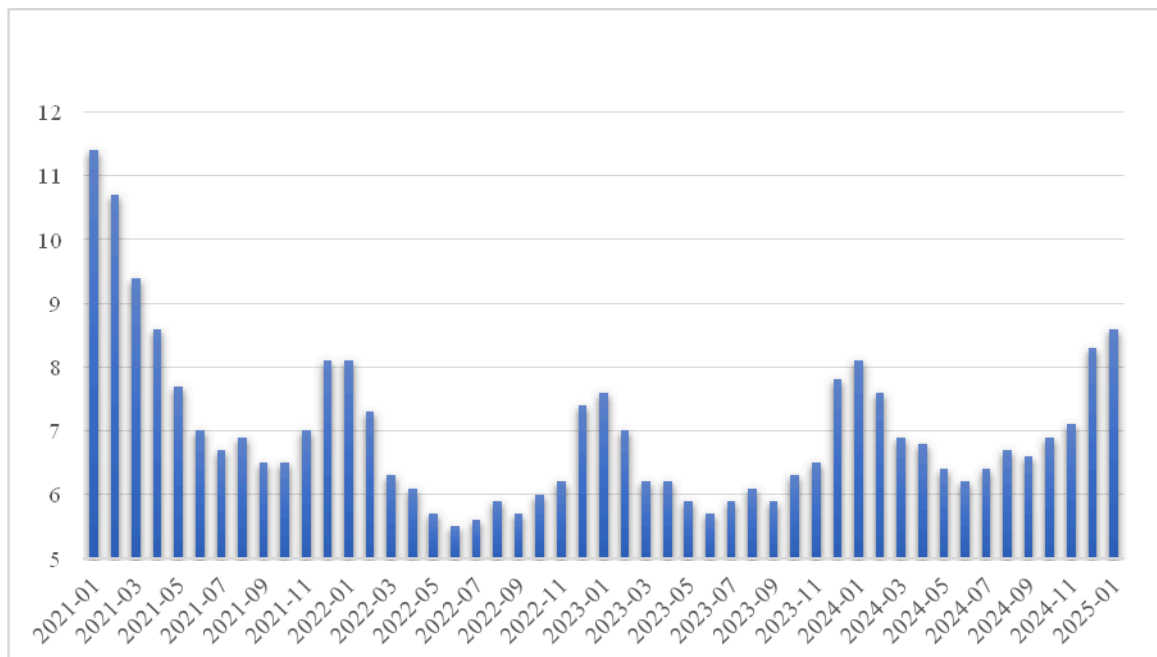
Позиція індексу	Зміна у порівнянні з 2023 роком +/- %
-----------------	--

Що сприяє зростанню цін (інфляційний тиск)	
Оренда квартири всіх категорій	6,5
Експлуаційні витрати, здавання житла в найм	3,6
Послуги стоматолога	10,8
Сигарети	3,7
Вино, ресторан	6,4
Що сприяє зниженню або стримуванню цін (антиінфляційний вплив)	
Газ, ціна праці	-17,7
Комісія за телебачення	-33,1
Мобільний зв'язок	-11,6
Опалення	-14,1
Дизельне паливо	-2,8

Складено авторкою за джерелом: [42]

Ситуація ринку праці також має важливе значення для економічного розвитку країни. За даними Австрійської служби зайнятості (AMS), у жовтні 2024 року кількість зареєстрованих безробітних становила 293,3 тис. осіб, що на 29,1 тисячі більше порівняно з аналогічним періодом попереднього року. У грудні 2024 року цей показник зріс до 352,9 тис. осіб, що відповідає рівню безробіття 8,3%.

У січні 2025 року спостерігалось подальше зростання безробіття до 8,6%, що є найвищим показником з квітня 2021 року (рис. 1.8.). Загалом, економічна ситуація в Австрії залишається стабільною, хоча в 2023–2024 роках спостерігалися певні виклики, зокрема зростання рівня інфляції та коливання безробіття.

1.8. Рівень безробіття в Австрії у відсотковому відношенні з періоду 2021–2025 роки

Складено авторкою за джерелом: [64]

Водночас показники ВВП на душу населення залишаються одними з найвищих у Європі, що свідчить про високий рівень добробуту. Структура економіки демонструє домінування сфери послуг, яка забезпечує понад 40% загальної економічної активності країни.

Ринок праці Австрії також зазнав певних змін: рівень безробіття у 2024 році зріс порівняно з попередніми роками, проте залишається контрольованим завдяки державним програмам підтримки зайнятості. Інфляційні процеси, хоча й поступово сповільнюються, впливають на купівельну спроможність населення, що зумовлює необхідність коригування економічної політики. Загалом економічна ситуація в країні є відносно стійкою, а подальший розвиток залежатиме від ефективності заходів державного регулювання та загальних тенденцій у європейській економіці.

Можна також зробити висновок, що політичний розвиток Австрії тісно переплітається з економічними та соціальними процесами в країні. Високий рівень економічної стабільності, характерний для Австрії, значною мірою сприяє формуванню демократичної політичної системи та забезпечує

широкий спектр можливостей для політичної конкуренції. Разом із цим, аналіз партійного ландшафту Австрії демонструє, що виборчі уподобання громадян відображають як ідеологічні цінності, так і реакцію на актуальні виклики, зокрема в економічній та соціальній сферах.

Останні вибори у вересні 2024 року продемонстрували зміну політичних пріоритетів австрійського суспільства, зокрема зростання підтримки правопопулістських сил. Аналіз розподілу мандатів у Національній раді свідчить про поляризацію електорату, що може впливати на подальший політичний курс країни. Водночас Австрія залишається повноцінною демократією з ефективними механізмами представницької влади та високими показниками у світових рейтингах демократії.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ АВСТРІЙСЬКОГО НЕЙТРАЛІТЕТУ

2.1. Вступ Австрії до Європейського Союзу та його вплив на політику нейтралітету

Після 1945 року ставлення Австрії до процесу європейської інтеграції було неоднозначним. Перші кроки країни у відновленні післявоєнної економіки та реінтеграції в міжнародну спільноту відбувалися через участь у Плані Маршалла та Організації європейського економічного співробітництва (ОЄЕС). Економічне зростання у перші десятиліття після війни сприяло стабілізації соціально-політичного середовища, хоча цей процес відбувався повільніше, ніж у деяких інших європейських країнах. Одним із ключових аспектів цього періоду стало формування суспільства, орієнтованого на консенсус, що проявилось у соціальному партнерстві між політичними партіями, роботодавцями та профспілками.

Австрія зосереджувалася переважно на економічних аспектах міжнародної співпраці, ставши членом Міжнародного валютного фонду (IMF) та Міжнародного банку реконструкції та розвитку (IBRD) у 1948 році, а також приєднавшись до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) у 1951 році. Водночас уряд Австрії намагався дистанціюватися від західних оборонних структур, зокрема Брюссельського пакту 1948 року та НАТО (створеного у 1949 році), оскільки країна все ще перебувала під окупацією союзників.

У 1955 році, після підписання Державного договору, Австрія здобула повний суверенітет та стала членом ООН і Ради Європи. У 1959 році країна долучилася до створення Європейської асоціації вільної торгівлі (ЕАТ) разом із Великою Британією, Швецією, Норвегією, Данією, Швейцарією та Португалією. Основною метою Австрії було збереження переваг економічної взаємозалежності без політичних зобов'язань, які передбачав вступ до

Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Лише після відходу Ш. де Голля з французької політики у 1969 році стало можливим підписання угоди про вільну торгівлю з ЄЕС у 1972 році, що передбачала повне скасування тарифів на промислові товари між Австрією та ЄЕС до 1977 року.

У 1980-х роках процес європейської інтеграції набув нового динамізму завдяки ініціативі президента Європейської комісії Ж. Делора щодо створення єдиного внутрішнього ринку, що мало на меті усунення нетарифних бар'єрів до 1992 року. Це змінило зовнішньоекономічний контекст для Австрії. В країні наростала необхідність структурних реформ, оскільки її економічна модель, що базувалася на жорсткому державному регулюванні, вважалася застарілою. Крім того, більшість австрійського експорту була спрямована до країн ЄЕС, а отже, доступ до внутрішнього ринку Європи ставав необхідним для конкурентоспроможності економіки [75, с. 136–153].

Велика коаліція, сформована SPÖ та ÖVP у 1987 році, ініціювала вирішальну зміну курсу в австрійському ставленні до сумісності європейської інтеграції та нейтралітету. Першим, хто відкрито виступив за вступ Австрії до ЄЕС, стала Федерація австрійських промисловців у 1987 році, а у 1988 році цю позицію підтримала Австрійська народна партія (ÖVP), яка традиційно позиціонувала себе як «проєвропейська сила». Поступово ідея членства в Європейських Співтовариствах здобувала дедалі більше підтримки: у березні 1989 року за вступ висловилися всі голови федеральних земель та основні соціальні партнери, включаючи Федерацію профспілок, Федеральну палату праці та Аграрну палату. Це стало сигналом для Соціал-демократичної партії Австрії (SPÖ), яка остаточно погодилася підтримати європейську інтеграцію.

Паралельно з цими внутрішніми змінами у січні 1989 року президент Європейської комісії Ж. Делор запропонував країнам EFTA приєднатися до внутрішнього ринку ЄЕС без набуття повноправного членства через створення Європейської економічної зони (ЄЕЗ). Австрійський уряд розглядав цей варіант лише як тимчасову проміжну стадію, адже

стратегічною метою залишалось повноцінне членство в ЄЕС. Основними аргументами на користь вступу були економічні причини: націоналізована промисловість перебувала у кризі, рівень безробіття зростав, а система держрегулювання гальмувала економічний розвиток. Очікувалося, що членство в ЄС сприятиме модернізації економіки, поглибленню ринкових реформ та підвищенню конкурентоспроможності австрійських підприємств.

Влітку 1989 року після внутрішніх дебатів, що тривали понад два роки, міністр закордонних справ А. Мок (ÖVP) офіційно передав заявку на членство своєму французькому колезі Р. Дюма. У поданому документі, відомому як «Лист до Брюсселя», Австрія наголосила на низці важливих аспектів: збереженні нейтралітету, підтримці принципів федералізму, недопущенні негативного впливу конкуренції на соціальну систему, захисті екологічних стандартів, фінансовій підтримці австрійського сільського господарства та регулюванні транзитного транспорту. Однак це формулювання вже тоді виявило внутрішні розбіжності в політичних поглядах, що згодом визначили дискурс навколо євроінтеграції Австрії.

Мок прагнув скласти заявку без прямого посилання на нейтралітет, але канцлер Ф. Враніцький (SPÖ) наполіг на тому, щоб включити положення, яке характеризувало нейтралітет як «особливий внесок у підтримку миру та безпеки в Європі» [33, с. 4]. Врешті-решт позиція Враніцького перемогла, і в документі з'явилося так зване «застереження нейтралітету». Реакція країн-членів ЄС та європейських інституцій на цей пункт була неоднозначною. Зокрема, координатор Європейського політичного співробітництва Дж. Януцці назвав нейтралітет «серйозною проблемою». Подібну позицію висловлювали й французькі урядовці, включаючи міністра закордонних справ Р. Дюма. На той час Європейське співтовариство прагнуло посилити політичну співпрацю у сфері спільної зовнішньої політики, що ускладнювало інтеграцію Австрії зі збереженням її нейтралітету.

З метою зняття подібних застережень австрійські урядовці та дипломати неодноразово наголошували, що в Європі, де поступово зникає поділ на

блоки, нейтралітет не може бути перешкодою для інтеграції. У консультаціях з Іспанією, яка головувала в Раді ЄС навесні 1989 року, представники Австрії зазначали, що нейтралітет є «позитивним елементом» заявки на членство, оскільки сприяє європейській безпеці. Подібну думку висловлював і австрійський посол у Б.Ф. Бауер, який наголошував, що нейтралітет слід розглядати як «інструмент для забезпечення миру».

Крім того, обережність австрійської дипломатії щодо питання нейтралітету була зумовлена позицією СРСР. Після подання заявки на вступ радянське посольство у Відні передало австрійському уряду пам'ятну записку, в якій нагадувало про взаємні зобов'язання, що впливали з Державного договору та Закону про нейтралітет [33].

Переговори про вступ Австрії до Європейського Союзу розпочалися 1 лютого 1993 року та завершилися 1 березня 1994 року. Ключовими питаннями, що викликали найбільше занепокоєння всередині країни, стали сільське господарство, транзитний транспорт та обмеження на продаж нерухомості в альпійських регіонах. Переговорну групу очолювали колишній міністр закордонних справ А. Мок (ÖVP), переконаний прихильник членства, та держсекретар у канцелярії канцлера Б. Едерер (SPÖ). Основні позиції Австрії у переговорах координувалися між урядом, соціальними партнерами та федеральними землями, тоді як парламент, незважаючи на своє право на участь та отримання інформації, значною мірою залишався поза цим процесом.

Серед усіх питань особливо виділялися два: сільське господарство та транзит важких вантажівок. За першим напрямом Австрія погодилася на негайне відкриття внутрішнього ринку для сільськогосподарської продукції, що призвело до зниження цін на низку товарів, включаючи олію та борошно. У той же час країна отримала перехідний період чотири роки, протягом якого могла виплачувати компенсації фермерам з фінансовою підтримкою ЄС.

Тема транзиту важких вантажівок набула особливої політичної значущості ще у 1980-х роках, особливо у федеральних землях Тіроль і

Зальцбург, де місцеві ініціативні групи виступали проти екологічної ситуації, що погіршується. Загострення проблеми стало очевидним у 1989 році, коли ÖVP зазнала значних втрат на виборах у цих регіонах, що частково пов'язувалося з їхньою беззастережною підтримкою членства в ЄС.

Згідно з конституцією, вступ до ЄС вимагав проведення референдуму, який відбувся 12 червня 1994 року – раніше, ніж у скандинавських країнах. У ході передвиборчої кампанії спостерігався стійкий консенсус серед еліт щодо необхідності членства. Основними опонентами виступили права популістська FPÖ, партія «Зелені» та незначна за впливом Комуністична партія Австрії. Лідер FPÖ Й. Хайдер намагався мобілізувати протестні настрої серед профспілок, фермерів та активістів, таких як Антитранзитний рух, проте через різноманітність інтересів опозиція так і не змогла виробити єдиної позиції.

Опитування громадської думки демонстрували сумнівну, але стабільну підтримку членства, хоча під час складних етапів переговорів на початку 1994 року рівень схвалення тимчасово знижувався. Щоб уникнути ризику провалу на референдумі, політична еліта навмисно не наголошувала на масштабних внутрішніх перетвореннях, необхідних для вступу до ЄС. У той же час головні цілі Австрії залишалися незмінними: забезпечення сталого економічного зростання та збереження політичної гнучкості в умовах, коли стратегія нейтралітету та членства в ЄАВТ не приносила очікуваних переваг. Економічні мотиви посилювалися прагненням до незворотної інтеграції в європейську систему, що формується [75].

В результаті явка на референдумі склала 82,3%, з яких 66,6% висловилися за вступ, а 33,4% проти. Після ратифікації парламентом Австрія офіційно приєдналася до ЄС 1 січня 1995 [31].

Аналіз голосування показав, що проєвропейські партії змогли ефективніше мобілізувати своїх прихильників порівняно з їхніми опонентами. Підтримка членства варіювалася по регіонах: найбільше схвалення (74,7 %) зафіксовано у Бургенланді, який у ході переговорів набув

статусу регіону

Цілі 1 у структурних фондах ЄС, а найменше (56,7 %) – у Тіролі, де ключовими темами залишалися транзитні та майнові питання (рис. 2.1).

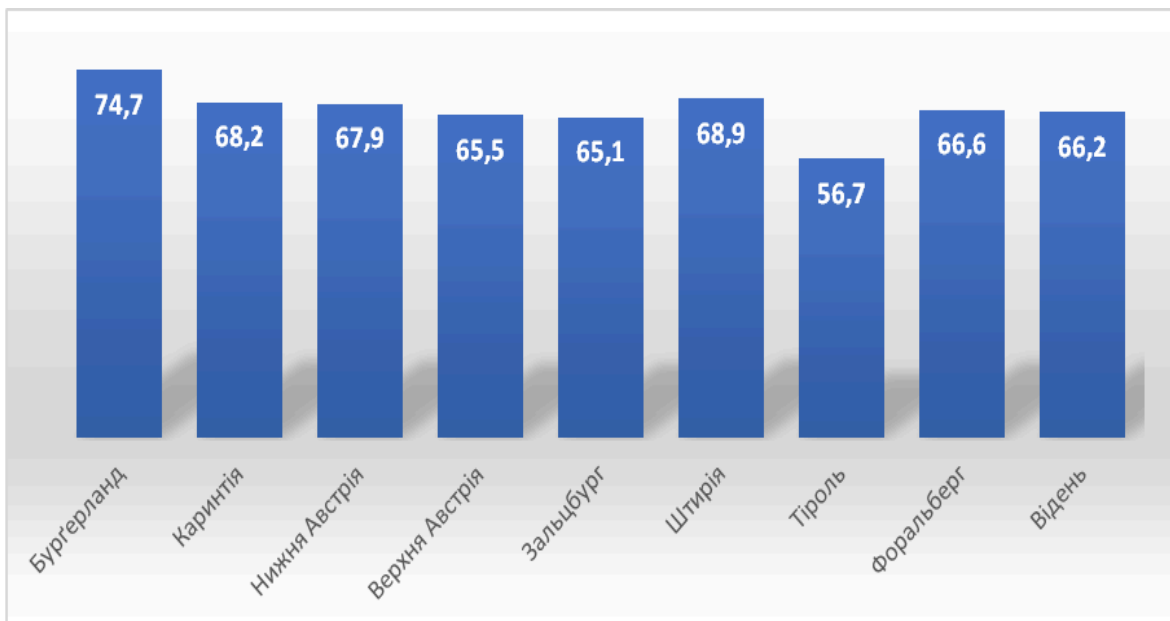

Рис. 2.1. Результати референдуму 1994 року щодо вступу Австрії до ЄС, розподілені за федеральними землями у відсотковому співвідношенні
Складено авторкою за джерелом: [31]

Після вступу Австрії до Європейського Союзу року питання нейтралітету країни залишалося одним із ключових у політичному дискурсі. Австрія офіційно зберігала свій нейтральний статус, однак поступове поглиблення європейської інтеграції та зміни у міжнародному середовищі ставили нові виклики перед його тлумаченням і практичним застосуванням.

Вступ Австрії до Європейського Союзу поставив перед країною виклики щодо поєднання нейтралітету та членства в європейських структурах безпеки. Амстердамський договір 1997 року, який визначив перспективи інтеграції Західноєвропейського союзу (ЗЄС) в ЄС, виявив напруженість між нейтралітетом Австрії та її участю у спільній безпековій політиці. Особливе занепокоєння викликала участь у Петерсберзьких завданнях та співпраця у сфері озброєнь. Водночас активні дискусії навколо цього питання продемонстрували наявність механізмів, що забезпечують функціонування нейтральної держави в межах ЄС. У результаті політичного компромісу при

ратифікації Амстердамського договору Австрія закріпила вимогу обов'язкового мандата ООН для участі в миротворчих місіях та збереження заборони на активну участь у миротворчих операціях.

Адаптаційні кроки, здійснені в рамках нового тлумачення нейтралітету, не порушили його основоположного змісту, тобто збереження нейтральної позиції у конкретних ситуаціях. Втім, суттєві зміни відбулися після конституційної реформи 1999 року, яка відкрила можливість участі у миротворчих операціях ЄС та програмі «Партнерство заради миру» (PfP). Ця поправка мала і доктринальний вимір, оскільки визначала, що Австрія більше не зобов'язана дотримуватися нейтралітету в кожному окремому випадку. Таким чином, конституційне положення про абсолютну нейтральність, яке передбачало безумовне утримання від участі у збройних конфліктах, фактично втратило свою силу. Після цієї поправки нейтралітет Австрії став більше політичним вибором, а не жорстким юридичним зобов'язанням [49].

У 2001 році країна приєдналася до Європейських бойових груп (EU Battlegroups), формувань швидкого реагування, створених для проведення миротворчих та стабілізаційних операцій. Також доктрина національної безпеки 2001 року базувалася на концепції превентивних заходів замість превентивної політики щодо загроз. У цьому контексті принцип європейської солідарності фактично замінив традиційні уявлення про безпекову політику Австрії. Цікаво, що поняття «нейтралітет» у документі не використовувалося [34; 49].

Зміни у сфері безпекової політики мали свої межі: Австрія зберегла заборону на участь у військових союзах та спільній обороні, що фактично змінило її статус на державу, яка не входить до військових альянсів (non-alliance/post-neutral). При цьому територіальний аспект також відіграв важливу роль: нові положення застосовувалися лише в рамках ЄС, тоді як за його межами традиційні зобов'язання, що впливали з нейтралітету,

залишалися чинними. Цю позицію часто описували гаслом: «Солідарність з Європою, нейтралітет у війнах за межами Європи».

На тлі критики з боку Брюсселя та дипломатичних ускладнень коаліційний уряд Австрійської народної партії (ÖVP) і Партії свободи (FPÖ) ініціював перегляд концепції безпеки країни. У перші роки розвитку Спільної політики безпеки та оборони ЄС (CSDP) австрійське суспільство позитивно ставилося до цієї ініціативи, включаючи створення європейської армії: у 2002 році її підтримували 73% австрійців. Це створило сприятливі умови для впровадження нових оборонних доктрин.

Прийняття Лісабонського договору у 2007 році стало ще одним викликом для подальшого позиціонування нейтралітету Австрії. Оцінка його впливу на статус країни викликала дискусії, адже якщо Ніццький договір 2001 року лише допускав можливість спільної оборони в ЄС, то Лісабонський договір прямо зазначав, що Спільна політика безпеки та оборони ЄС може привести до спільної оборони, якщо таке рішення ухвалить Європейська рада. Очевидно, що концепція спільної оборони суперечить принципу нейтралітету, незалежно від його трактування. Водночас Австрія скористалася спеціальними застереженнями, які передбачають можливість утримання від голосування на рівні ЄС, що закріплено в так званому другому «ірландському застереженні». Однак це положення не означає повного виключення нейтральних і позаблокових держав із механізмів співпраці в рамках європейської оборонної політики.

Більш прийнятним для Австрії є підхід до асиметричних союзних зобов'язань, що передбачає надання певних прав нейтральним країнам і водночас накладає обов'язки на інші держави-члени ЄС. Таким чином, у конкретних випадках від нейтральних країн очікується не «сліпа солідарність», а вибіркова участь у спільних ініціативах. Подібні очікування випливають із першого пункту статті 42(7) Договору про ЄС, що передбачає надання допомоги всіма доступними засобами. У цьому контексті

нейтралітет може обмежувати свободу дій Австрії у сфері зовнішньої та безпекової політики.

Правоцентристська коаліція ÖVP та FPÖ стала першим урядом, який представив послідовну позицію Австрії щодо НАТО та нової оборонної політики ЄС. Одночасно активно просувалася теза, що Австрія повинна стати лідером у сфері структурованої співпраці, щоб із самого початку належати до авангарду безпекової політики ЄС. Наголошувалося, що через технічні та логістичні труднощі доцільно приєднатися до військової групи спільно з Чехією та Німеччиною. Однак згодом стало очевидно, що ці плани були занадто амбітними, і Австрія від них відмовилася. Рішення про закупівлю військових літаків у 2008 році лише частково змінило ситуацію.

Декларації про продовження реформи збройних сил і придбання нового обладнання варто розглядати як намір постійного підвищення боєздатності в контексті Лісабонського договору. Остаточо ухвалена у 2013 році Нова стратегія безпеки чітко закріпила комплексний підхід до безпеки, що охоплює її ключові аспекти, виміри та інституції, а також прямо співвідноситься з принципами європейської солідарності. В Стратегії національної безпеки Австрії вперше було чітко зазначено, що нейтралітет не означає відмову від колективної безпеки в межах ЄС, а передбачає активну участь у кризовому управлінні та оборонному співробітництві. Таким чином, країна все більше інтегрувалася в механізми європейської оборони, зберігаючи при цьому офіційний нейтральний статус [34; 49].

Питання виконання зобов'язань щодо взаємодопомоги постало ще у 2015 році після терактів у Парижі, коли тогочасний президент Франції Ф. Олланд послався на статтю 42(7) Договору про ЄС, а не на передбачену статтею 5 НАТО колективну оборону, що могло б здаватися очікуваним. Австрія не надала Франції прямої військової допомоги, проте вирішила посилити повітряні перевезення в Африці в межах місій ЄС. Якщо в майбутньому якась держава-член ЄС стане об'єктом збройного нападу або якщо Європа піде шляхом поглиблення оборонної співпраці чи навіть

створення армії ЄС, неодмінно постане питання австрійської реакції. Це може ще більше загострити суперечність між європейською солідарністю та принципом нейтралітету [34].

Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну в 2022 році дискусії щодо нейтралітету Австрії активізувалися. З одного боку, австрійський уряд підтвердив свою прихильність до політики нейтралітету, з іншого – підтримав жорсткі санкції ЄС проти Росії та надав Україні гуманітарну та фінансову допомогу. Водночас Австрія відмовилася від постачання зброї, посилаючись на обмеження, що впливають із нейтрального статусу. Однак у суспільстві та політичних колах почали звучати заклики до перегляду нейтралітету, особливо в контексті зростаючої військової співпраці в Європі та посилення ролі НАТО.

Станом на 2024 рік Австрія продовжує зберігати офіційний нейтральний статус, однак її безпекова політика дедалі більше адаптується до реалій спільної оборонної стратегії ЄС. Це свідчить про еволюцію розуміння нейтралітету – від концепції, що передбачала сувору політичну та військову ізоляцію, до моделі активної участі у спільній безпековій та оборонній політиці Євросоюзу [34].

Таким чином, процес вступу Австрії до Європейського Союзу став важливим етапом у трансформації її нейтралітету, що проявилось в адаптації до європейської політики безпеки. Хоча інтеграція в рамках Лісабонського договору та інших ініціатив створювала певні напруження між солідарністю в межах ЄС і принципами нейтралітету, Австрія змогла розробити механізми, що дозволяють зберігати нейтралітет, водночас активно співпрацюючи з іншими країнами ЄС. Зміни в Конституції, що дозволили участь у миротворчих операціях під егідою ЄС, і поступове посилення оборонної політики вказують на адаптацію австрійської зовнішньої політики до нових умов, зберігаючи її нейтральний статус в межах визначених кордонів.

2.2. Реакція Австрії на міжнародні загрози: війна в Україні, тероризм, міграційна криза

У сучасних умовах міжнародних відносин Австрія змушена адаптувати свою політику нейтралітету до нових викликів безпеки, які загрожують стабільності Європи. Попри традиційний статус позаблокової держави, Австрія як член Європейського Союзу бере участь у спільних політичних і економічних ініціативах, спрямованих на реагування на глобальні та регіональні кризи. Це особливо актуально в контексті зростаючих загроз, таких як війна в Україні, міграційна криза та ризики терористичних атак, що змушують країну балансувати між європейською солідарністю та принципами нейтралітету.

Від початку XXI століття австрійська політика безпеки зазнала суттєвих трансформацій, зокрема через розвиток Спільної політики безпеки і оборони ЄС. Хоча Австрія зберігає свою позаблоковість, вона бере участь у миротворчих місіях, посилює співпрацю з європейськими партнерами у сфері безпеки та реагує на нові загрози. Однією з найгостріших криз, що спричинила перегляд австрійського підходу до нейтралітету, стала війна в Україні, яка змінила геополітичний баланс у Європі та поставила перед Австрією складні стратегічні виклики.

Країна формально залишається нейтральною, однак її політичні та правові зобов'язання в межах Європейського Союзу створюють ситуацію, коли практична реалізація нейтралітету набуває гнучких форм. Країна надає активну фінансову, гуманітарну та технічну допомогу. Станом на 7 лютого 2023 року загальна сума державної допомоги, наданої Австрією Україні та сусіднім країнам, становить понад 124 млн євро. Зазначена сума включає підтримку гуманітарних ініціатив, допомогу біженцям, а також фінансування проєктів з відновлення інфраструктури через міжнародні організації.

Окремо слід відзначити значний вклад Австрії в гуманітарну допомогу. В рамках Фонду ліквідації наслідків катастроф було виділено 59,46 млн євро,

які були спрямовані на підтримку таких організацій, як Caritas та Hilfswerk International, що здійснюють безпосередню допомогу постраждалим від війни в Україні. Крім того, важлива роль в наданні допомоги належить Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), в межах якої реалізуються програми з розмінування. Австрія також активно сприяє інтеграції українських біженців. Згідно з даними УВКБ ООН, на початок січня 2023 року в Австрії було зареєстровано близько 91 000 українських громадян, з яких приблизно 70% становлять жінки. Для їхньої інтеграції в австрійське суспільство організовані житлові програми, а також надаються можливості для освіти, мовні підготовки та професійні перепідготовки. Важливу роль відіграє підтримка економічного відновлення. Значні кошти спрямовуються на реконструкцію енергетичної та транспортної інфраструктури. Зокрема, 10 млн євро виділено для «Ukraine Energy Support Fund».

Щодо безпекових питань, країна через свій нейтральний статус не постачає летальну зброю, проте надає іншу допомогу, зокрема медичне обладнання, засоби для розмінування та захисне спорядження. Крім того, австрійські правоохоронці беруть участь у розслідуванні воєнних злочинів у межах місії Європейського Союзу в Україні (EUAM) [48].

Окрім цього, Австрія, дотримуючись політики нейтралітету, змушена балансувати між власною безпекою та участю в міжнародних ініціативах із протидії тероризму. Хоча нейтралітет обмежує її участь у військових антитерористичних операціях, Австрія відіграє важливу роль у розвідувальній діяльності, міжнародній співпраці та дипломатичних ініціативах, спрямованих на боротьбу з терористичною загрозою.

Терористичні акти 11 вересня 2001 року у США стали поворотним моментом у глобальному сприйнятті безпекових загроз та мали суттєвий вплив на позицію Австрії, зокрема в контексті її нейтралітету. Хоча Австрійська Республіка не бере участі у військових альянсах, її зовнішня політика та безпекові підходи після цих подій зазнали певної еволюції, що відобразилося в перегляді національних стратегій боротьби з тероризмом.

Австрійська реакція на ці події ґрунтувалася на трьох основних аспектах: посиленні внутрішньої безпеки, активізації міжнародної співпраці в боротьбі з тероризмом та збереженні балансу між безпекою і правами людини. Вже в перші тижні після атак Відень висловив солідарність зі США. 21 вересня 2001 року Європейська Рада ухвалила рішення щодо координації антитерористичних зусиль. Австрія підтримала ці ініціативи, визнаючи необхідність міжнародних дій у боротьбі з новими загрозами.

Незважаючи на нейтралітет, Австрія дозволила використання свого повітряного простору для операцій коаліції проти «Аль-Каїди», що відповідало резолюції ООН №1368 про право держав на самооборону. Це не суперечило нейтралітету, оскільки не передбачало участі у бойових діях, але демонструвало підтримку міжнародних зусиль.

Зовнішньополітична реакція включала дипломатичні візити до Близького Сходу та Центральної Азії, а також підтримку концепції «діалогу цивілізацій». Важливу роль у посиленні міжнародної безпеки відіграла Австрія через ОБСЄ, де посилили ініціативи щодо боротьби з фінансуванням тероризму та обміну розвідданими. Внутрішньополітичні зміни також стали результатом терактів: у оновленій доктрині безпеки було окреслено нові загрози, зокрема від терористичних мереж, і посилено міжвідомчу координацію через співпрацю з європейськими структурами безпеки [26, с. 99–104].

Теракти в Мадриді 2004 року та Лондоні 2005 року зміцнили співпрацю Австрії з європейськими структурами безпеки. Попри те, що країна не стала безпосередньою мішенню атак, її стратегічне розташування визначило важливу роль у контролі за переміщенням підозрюваних осіб та фінансових потоків. У цьому контексті Австрія виступила з ініціативою створення єдиної європейської спецслужби з боротьби з тероризмом. Проте головуєча в ЄС Ірландія нагадала про вже існуючий орган – Європол, який функціонує на основі міждержавних угод і фактично виконує відповідні завдання.

13 липня 2005 року Рада ЄС ухвалила Декларацію про боротьбу з тероризмом, що включала понад 30 заходів для посилення вже погоджених ініціатив, зокрема щодо фінансування тероризму. 26 жовтня 2005 року була ухвалена Третя директива щодо боротьби з відмиванням грошей, яка розширила правові механізми протидії фінансуванню тероризму.

Незважаючи на нейтральний статус, Австрія активно брала участь у запобіганні радикалізації та вербуванню до терористичних угруповань.

1–2 грудня 2005 року ЄС ухвалив Стратегію боротьби з радикалізацією, де Австрія акцентувала увагу на міжкультурному та міжрелігійному діалозі, організувавши міжнародну конференцію «Іслам у плюралістичному світі».

Ще одним важливим аспектом стало посилення захисту критично важливої інфраструктури. Австрія долучилася до європейських ініціатив із захисту транспорту, енергетичних об'єктів та систем комунікації через ОБСЄ та двосторонні механізми співпраці [20, с. 46–48; 27, с. 39–40].

Теракт проти редакції сатиричного журналу Charlie Hebdo 7 січня 2015 року в Парижі підкреслив нагальну потребу в посиленні заходів боротьби з тероризмом. 9 лютого були ухвалені висновки Ради із закордонних справ, що передбачали партнерство з країнами Близького Сходу, Туреччиною та Західними Балканами, заходи проти іноземних бойовиків, радикалізації та екстремізму, а також співпрацю в межах ООН і Global Coalition to Counter ISIL. Окрему увагу приділили ліквідації причин тероризму, зокрема конфліктам у Сирії та Іраку.

Після терактів у Парижі 13 листопада ЄС ухвалив заходи для посилення безпеки, зокрема щодо реєстру пасажирських даних, контролю на кордонах та боротьби з фінансуванням тероризму. У грудні було наголошено на покращенні координації спецслужб. Австрія зосередилася на співпраці із Західними Балканами, організувавши антитерористичну конференцію у Відні та беручи участь у саміті в рамках Берлінського процесу. Австрія також підтримала боротьбу з ІДІЛ через Global Coalition against ISIL і надала 1 мільйон євро на відновлення економіки Іраку.

Окремий акцент Австрія зробила на превентивних заходах – боротьбі з радикалізацією та інтеграції уразливих груп. До ключових ініціатив належать: співпраця з інтернет-провайдерами щодо видалення терористичної пропаганди, робота з мусульманськими громадами, програми дерадикалізації у в'язницях та створення в Міністерстві у справах сім'ї молоді та юстиції омбудсмена з питань екстремізму. У Міністерстві закордонних справ Австрії було запущено гарячу лінію для громадян, які зазнали дискримінації за етнічним чи релігійним принципом [23, с. 183–184].

У 2016 році Європа зіткнулася з новою хвилею терористичних атак, зокрема в Брюсселі, Ніцці та Берліні, що підкреслило необхідність посиленої координації для боротьби з тероризмом. Австрія зосередилася на міжнародному співробітництві, ініціювавши Резолюцію 2309 ООН щодо авіаційної безпеки та підтримавши Резолюцію 2322 про обмін розвідувальними даними.

Австрія приєдналася до Глобальної коаліції проти ІДІЛ, зосередивши зусилля на стабілізації звільнених територій і протидії іноземним терористичним бойовикам. У 2016 році Австрія також виділила 1 мільйон євро на підтримку програм дерадикалізації та стабілізації постконфліктних регіонів через ООН.

У середині країни були посилені заходи боротьби з радикалізацією, особливо серед молоді в місцях позбавлення волі. Це відображало загальноєвропейську тенденцію до боротьби з радикалізацією в пенітенціарній системі. Водночас, Австрія продовжила балансувати між принципом нейтралітету та необхідністю посилення антитерористичних заходів, особливо в рамках підготовки до головування в ОБСЄ у 2017 році [24, с. 188–189].

Окремо варто розглянути позицію Австрії щодо міжнародних антитерористичних коаліцій. Вона не приєдналася до військової операції проти ІДІЛ у Сирії та Іраку, однак підтримала санкції ЄС проти осіб, причетних до фінансування терористичних організацій. Крім того, Відень

активно взаємодіяв із країнами Близького Сходу щодо дипломатичних зусиль із врегулювання конфлікту, позиціонуючи себе як посередницький майданчик для перемовин.

Австрійський підхід до боротьби з тероризмом можна охарактеризувати як тактику «непрямої участі», яка відповідає її політичному нейтралітету. Це означає, що вона уникає військових дій, але водночас є активним гравцем у сфері фінансового контролю, розвідувального співробітництва та дипломатичних ініціатив. Таке позиціонування дозволяє їй зберігати імідж нейтральної держави, не залишаючись осторонь від ключових міжнародних загроз.

Теракт у Відні 2020 року став важливим випробуванням для австрійської моделі безпеки, показавши, що навіть країни, які не проводять агресивну зовнішню політику, можуть ставати об'єктами терористичних атак. Після теракту уряд Австрії одразу посилив внутрішні заходи безпеки, зокрема через збільшення присутності поліції та спецслужб у важливих точках, а також проведення масштабних обшуків та затримань осіб, які могли бути причетні до терористичної діяльності.

Ці події стимулювали уряд до посилення співпраці з міжнародними партнерами, зокрема з Європолем та іншими європейськими структурами. Австрія зробила акцент на покращенні інформаційного обміну між країнами ЄС та розширенні координації з іншими міжнародними організаціями для ефективної боротьби з тероризмом і фінансуванням терористичних організацій. Особлива увага була приділена боротьбі з радикалізацією, зокрема через розвиток програм для молоді, що спрямовані на попередження екстремізму.

Крім того, були запроваджені нові законодавчі ініціативи, зокрема зміни до законів про фінансування тероризму, які значно посилити відповідальність за підтримку терористичних організацій. Окрім того, розширювалися програми з реабілітації та дерадикалізації осіб, які могли б

стати потенційними терористами або вже стали частиною радикальних груп [25, с. 23; 60; 62].

Найбільша увага приділялась питанням забезпечення безпеки на зовнішніх кордонах ЄС, оскільки міграція часто супроводжувалася не лише економічними та політичними чинниками, але й включала в себе аспекти терористичних загроз. У зв'язку з цим Австрія активно працювала над вдосконаленням системи контролю за міграційними потоками, зокрема через підтримку проектів, спрямованих на зміцнення безпеки зовнішніх кордонів ЄС, а також на запобігання проникненню терористичних елементів серед мігрантів. Зокрема, важливим стало питання боротьби з нелегальними мігрантами, що вступають на територію ЄС без необхідних документів і можуть бути причетними до терористичних організацій.

Австрійська Республіка неодноразово стикалася з масовими потоками біженців, які впливали на її внутрішню та зовнішню політику. Від початку 1990-х років Австрія приймала біженців з колишньої Югославії, Чечні, Афганістану, Іраку, а також у 2015–2016 роках – під час так званої «міграційної кризи». Останнім викликом стала криза 2022–2023 років, значною мірою пов'язана з повномасштабним вторгненням Росії в Україну.

Особливо гостро питання міграції постало у 2015 році, коли кількість поданих заяв на отримання притулку в Австрії сягнула 88 340, що більш ніж утричі перевищувало показники попереднього року. У 2016 році цей показник знизився до 42 285, однак все ще залишався значно вищим за середні значення попереднього десятиліття. Попри тимчасову стабілізацію, у 2022 році Австрія знову зафіксувала рекордну кількість заяв на притулок – 112 272, що перевищило навіть рівень 2015 року. Важливо зазначити, що основними заявниками були громадяни Афганістану, Індії, Сирії, Тунісу та Марокко, тоді як біженці з України, переважно, користувалися іншими механізмами тимчасового захисту.

Відповідь Австрії на ці виклики була багатоплановою, поєднуючи посилений контроль кордонів, обмеження на в'їзд, реформування системи

надання притулку та активну участь у європейських міграційних ініціативах. Одним із ключових кроків стало запровадження прикордонного контролю, що поставило під питання принципи Шенгенської угоди. Водночас Австрія підтримувала заходи з посилення охорони зовнішніх кордонів ЄС та укладення угод з третіми країнами для стримування потоків мігрантів.

Міграційна політика Австрії також включала значні фінансові витрати, які лягли на федеральний бюджет, землі та муніципалітети. Основні витрати стосувалися забезпечення житлом, соціальними виплатами, медичним обслуговуванням, освітою та інтеграційними програмами для тих, хто отримав дозвіл на проживання. Водночас існував розрив між короткостроковими бюджетними навантаженнями та потенційною економічною вигодою від інтеграції мігрантів у ринок праці [29, с. 10–12].

Аналізуючи реакцію Австрії на сучасні міжнародні загрози, можна зробити висновок, що країна поступово адаптується до змін у глобальному безпековому середовищі, намагаючись зберігати баланс між своїм нейтральним статусом і необхідністю реагувати на виклики, що безпосередньо впливають на її безпеку та стабільність.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році спричинило рішучу реакцію з боку Австрії. Попри дотримання політики нейтралітету, уряд підтримав санкції ЄС проти Росії, надав гуманітарну допомогу Україні та прийняв значну кількість українських біженців. Водночас офіційна позиція щодо військової підтримки залишалась незмінною: Австрія не постачала зброю та не брала участі у військових ініціативах НАТО чи ЄС.

Значний вплив на безпекову політику мали й теракти в Європі, зокрема напад у Відні у 2020 році. Вони призвели до посилення антитерористичних заходів, реформ у правоохоронній сфері та ухвалення нових законів, спрямованих на боротьбу з радикалізацією та контроль за підозрюваними у тероризмі. Боротьба з тероризмом дедалі більше перетинається з питанням міграції та інтеграції, вимагаючи комплексного підходу до безпеки.

Міграційна криза залишається важливим викликом для Австрії. Після досвіду 2015–2016 років, нова хвиля біженців у 2022 році знову активізувала суспільні суперечки. Хоча уряд продовжує дотримуватися зобов'язань щодо гуманітарної допомоги, одночасно вживаються заходи щодо посилення контролю на кордонах, обмеження нелегальної міграції та перевірки біженців на безпекові ризики. Інтеграційна політика зосереджується на пришвидшеному залученні мігрантів до ринку праці та соціальної адаптації.

Загалом, Австрія демонструє готовність адаптуватися до нових викликів, водночас дотримуючись політики нейтралітету. Проте подальший розвиток ситуації залежатиме від змін у глобальному безпековому середовищі, внутрішньополітичної стабільності та здатності держави інтегрувати новоприбулих мігрантів, зберігаючи соціальну стабільність і безпеку.

2.3. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку двосторонніх відносин Австрії та України

Починаючи з 1990-х років постали завдання щодо розвитку зовнішньоекономічних відносин, включаючи зокрема налагодження двосторонніх державних відносин та інтеграції до Європейського Союзу. Особлива увага приділялась країнам-сусідам та стратегічним партнерам. Хоча Австрійська Республіка не має прямих кордонів з Україною, співпраця між Україною та Австрією є важливою, оскільки ці дві держави мають багато спільного з культурної, географічної та історичної точок зору.

Початок взаємин між Україною та Австрією сягають ще кінця XVIII ст., коли у 1772 році деякі західноукраїнські землі стали частиною Австрійської імперії. Це стало своєрідним досвідом перебування українських земель у межах «міні-Європи», але у статусі периферії [16; 19].

Становлення сучасних українсько-австрійських відносин розпочалося відразу після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року. На відміну від багатьох інших західних держав, Австрія, не чекаючи

референдуму 1 грудня, розпочала політичні контакти з українським керівництвом. У результаті вже 26 вересня 1991 року в Нью-Йорку міністри закордонних справ України і Австрії А. Зленко і А. Мок підписали Протокол про консульські відносини.

24 січня 1992 року були встановлені також дипломатичні відносини між двома державами, а Австрійське консульство в Києві було перетворене на Посольство. Трохи згодом, 3 квітня 1992 року у Відні розпочало роботу Посольство України. У той же час даний етап в історії українсько-австрійських відносин не відрізнявся високим ступенем активності. Обидві держави не вважали одна одну стратегічним партнером. Проте з плином часу відбулося вдосконалення співпраці двох країн.

У 2005 році була укладена Конвенція про уникнення подвійного оподаткування між Україною та Австрією, що стала важливим кроком у зміцненні економічних зв'язків між країнами. У 2010 році було започатковано «Міжурядовий економічний форум Україна – Австрія», який має на меті підвищення обсягів торгівлі та інвестицій між країнами. Україна та Австрія також взаємно підтримують свою участь у міжнародних організаціях, зокрема в ОБСЄ, ЄС та ООН. Обидві країни проводять численні візити державних та урядових посадовців між країнами, що сприяє зміцненню дружніх відносин та сприяє співпраці в різних сферах [6].

Країни вже мають певний досвід у співпраці в економічній сфері. За радянських часів між Україною та Австрійською Республікою існували стійкі економічні зв'язки, але їх координація здійснювалася через міністерства та відомства, розташовані в Москві. Україна не мала права незалежної торгівлі з Австрією до 1987 року за рішенням колишнього радянського уряду. Водночас у так званій дунайській торгівлі Австрія була єдиною державою, яка мала самостійну торгівлю з Українською СРСР. Це право свідчить про винятковий розвиток торгових відносин між Україною та Австрійською Республікою на той час. Це було важливо, оскільки започаткувало формування в Україні самостійних структур, які безпосередньо займалися координацією співпраці

між двома країнами, заклавши підвалини для вироблення власної торговельної політики, яка на той час ще тільки розвивалася [18, с. 98–104].

Співпрацюють Україна та Австрія також і в культурно-гуманітарній сфері. Країни мають багату культурну спадщину та значний потенціал у цій галузі. Обидві держави здійснюють культурний обмін, включаючи сферу мистецтва, літератури, музики. Україна та Австрія також співпрацюють у галузі освіти та науки. Програми мобільності студентів та науковців допомагають розвивати науково-технічні та інноваційні проекти між обома країнами.

Для підтримки культурно-гуманітарного співробітництва між Україною та Австрією було створено спільну комісію з культурного співробітництва та спільного інвестування. Це дає змогу планувати та реалізовувати спільні культурні проекти.

Одним з прикладів успішної співпраці між Україною та Австрією є Дні української культури в Австрії, які проводяться вже кілька років. Це масштабна культурна ініціатива, яка дозволяє австрійцям ознайомитися з українською культурою, музикою, танцями та іншими видами мистецтва. Також у червні 2020 року за ініціативи О. Зеленської реалізовано проєкт з впровадження україномовних аудіогідів у всесвітньо відомій художній галереї Albertina. Українська стала дев'ятою в переліку мов, якими можна ознайомитись з унікальною колекцією картин та витворів мистецтва [4].

Взаємне співробітництво зосереджене на зміцненні економічних зв'язків між країнами, підтримці демократичних цінностей та участі в міжнародних організаціях.

Від початку повномасштабного російського вторгнення на територію України Австрія також активно підтримує нашу країну й політично. Між посадовцями обох країн проходило багато онлайн-зустрічей, проте велику цінність мають зустрічі глав держав особисто.

Так, 1 лютого 2023 року у Відні відбулася зустріч Президента України В. Зеленського з Президентом Австрії А. Ван дер Белленом. Обговорювались питання економіки, політики та безпеки. Президент Австрії підтвердив нейтральний статус своєї країни, однак наголосив на постійній підтримці України, зокрема під час війни на Донбасі та у впровадженні реформ. Він також висловив підтримку суверенітету України та її євроінтеграційних прагнень. Зеленський подякував за допомогу та сприяння реформам в енергетиці, освіті й культурі, підкресливши важливість подальшої економічної співпраці, зокрема у сфері зеленої енергетики [7].

30 березня 2023 року В. Зеленський в онлайн-форматі звернувся до Національної ради Австрійської Республіки з проханням про підтримку українських громадян, які проживають в Австрії. Президент наголосив на тому, що Україна є важливим партнером для країни в Східній Європі, а українці, які проживають в республіці, здійснюють вагомий внесок у розвиток економіки та культури країни. Він закликав до підтримки України у збереженні територіальної цілісності та суверенітету. Президент України звернув увагу на важливість підтримки України з боку міжнародного співтовариства та відзначив, що співпраця між двома країнами є дуже важливою [2].

26 вересня 2023 року Президент України В. Зеленський зустрівся в Києві з Президентом Національної ради Австрії В. Соботкою. Зеленський подякував Австрії за підтримку суверенітету України та допомогу в подоланні наслідків війни. Обговорювались залучення Австрії до реалізації Української формули миру та підготовка до Глобального саміту миру. Сторони також приділили увагу європейській інтеграції України й участі Австрії в цьому процесі. Зеленський наголосив на виконанні Україною рекомендацій Єврокомісії та важливості початку переговорів про членство в ЄС. Окремо він відзначив зацікавленість у співпраці з австрійським бізнесом у відновленні економіки [12].

У 2024 році країни продовжували активну взаємодію на різних рівнях, спрямовану на підтримку у боротьбі з російською агресією та відновлення країни після руйнувань. Одним із ключових моментів стала телефонна розмова Президента України, В. Зеленського, із Федеральним канцлером Австрії

К. Нехаммером у травні 2024 року, в якій вони обговорили, зокрема, гуманітарне розмінування українських територій, а також участь австрійського бізнесу у відновленні України після війни. Зеленський висловив подяку за допомогу Австрії та наголосив на важливості подальшого розширення співробітництва між країнами [11].

У грудні того ж року, під час візиту до Парижа, Зеленський зустрівся з Нехаммером, щоб обговорити підтримку України з боку Австрії. Президент України подякував Австрії за гуманітарну та фінансову допомогу, надану з початку повномасштабного вторгнення Росії, та наголосив на необхідності подальшої допомоги, особливо в галузі розмінування, відновлення інфраструктури та захисту населення від російських атак, включаючи будівництво укриттів у школах та лікарнях [9].

Одним із значних кроків у зміцненні двосторонніх відносин стала зустріч у Брюсселі у березні 2025 року, де Зеленський привітав нового Федерального канцлера Австрії К. Штокера зі вступом на посаду та висловив подяку за підтримку України. Під час бесіди сторони обговорили необхідність подальшої співпраці у галузі гуманітарного розмінування, відновлення енергетичної інфраструктури, а також будівництво укриттів для дітей. Зеленський запросив Штокера відвідати Україну, продовжуючи поглиблення двостороннього партнерства [8].

Того ж місяця, 14 березня 2025 року під час зустрічі з міністеркою закордонних справ Австрії Б. Майнл-Райзінгер та головою МЗС Португалії П. Ранжелем, Президент України В. Зеленський подякував за підтримку у боротьбі за свободу та незалежність. Сторони обговорили подальшу співпрацю у сфері безпеки, відновлення інфраструктури та облаштування

укриттів у школах. Зеленський запропонував Австрії розпочати діалог щодо укладення двосторонньої угоди про довгострокову підтримку України, наголосивши, що така ініціатива не суперечить нейтральному статусу держави [10].

Важливо зазначити, що співпраця між Україною та Австрією відбувається не лише на найвищому рівні, а й за активної участі урядових структур, дипломатичних представництв та профільних міністерств. Окрім зустрічей президентів і канцлерів, значну роль у розвитку двосторонніх відносин відіграють робочі візити міністрів, парламентарів, представників освітніх та культурних установ.

У січні українська делегація на чолі з першим заступником міністра освіти і науки України Є. Кудрявцем здійснила дводенний робочий візит до Австрії. До її складу увійшли перша заступниця міністра культури та стратегічних комунікацій України Г. Григоренко, а також представники Посольства України в Австрії, Державної архівної служби, Державного агентства з питань мистецтв і мистецької освіти та інших установ.

Україна та Австрія зробили важливий крок у зміцненні двосторонніх відносин, підписавши Програму співробітництва на 2025–2030 роки у сферах науки, вищої освіти, культури та мистецтва. Документ передбачає реалізацію спільних проєктів, академічний обмін, наукові дослідження й культурні ініціативи. Підписання відбулося під час першого засідання Спільного комітету у Відні: з українського боку документ підписав посол В. Химинець, з австрійського – К. Тун-Хоенштайн, генеральний директор Федерального міністерства з питань Європи та міжнародних справ [5; 13].

Програма передбачає розвиток наукових досліджень, академічний обмін, підтримку мистецьких ініціатив, співпрацю у сфері культурної спадщини та організацію спільних проєктів. Значна увага приділяється інтеграції України у європейський освітній і науковий простір та зміцненню зв'язків між культурними установами обох країн.

Науково-технічне співробітництво активно розвивається з 2003 року завдяки Спільній австрійсько-українській комісії та партнерству між Австрійською та Національною академіями наук. Важливу роль відіграє співпраця університетів, зокрема через програми подвійних дипломів, обмін персоналом і студентами та реалізацію спільних дослідницьких проєктів. Австрія підтримує розвиток українознавчих студій через Глобальну коаліцію українознавства за участі OeAD-офісу у Львові, який реалізує проєкти у сферах охорони здоров'я, відбудови інфраструктури та культурної спадщини. Значущими є партнерства між Віденським технічним університетом та Львівською політехнікою у сфері архітектури, а також між Віденським університетом прикладних наук і Українським католицьким університетом у сфері журналістики.

З 2016 року австрійсько-українська комісія істориків сприяє поглибленню спільних історичних досліджень. Програма культурного співробітництва на 2025–2030 роки передбачає розширення взаємодії у сферах мистецтва, музики, театру, кіно, літератури та збереження спадщини. Активно підтримується партнерство між музеями, бібліотеками, архівами, галереями та митцями, з акцентом на різноманіття і залучення представників різних соціальних груп. У фокусі – візуальне мистецтво, фотографія, медіамистецтво, обмін виставками та інтеграція української мови в культурний простір Австрії. Розвивається обмін сценічними колективами, кооперація в кінематографії (архіви, виробництво, участь у Creative Europe та EURIMAGES), а також літературне співробітництво через переклади, видання творів і взаємодію авторів та перекладачів. Окрему увагу приділено захисту культурної спадщини, боротьбі з незаконним обігом культурних цінностей і дослідженню їхнього походження.

Розділ IV програми охоплює додаткові форми взаємодії, зокрема діяльність дипломатичних і культурних представництв, регіональну співпрацю в освіті та взаємодію в міжнародних організаціях. Активно діють посольства, Австрійський культурний форум у Києві, OeAD-офіс у Львові та

мережа Австрійських бібліотек. Важливим є розвиток міждисциплінарних проєктів у сфері кліматичної культури та цифрового гуманізму. Посольства співпрацюють із науковими установами для реалізації таких ініціатив. Регіональна взаємодія підтримується через участь в ЄС-Стратегії для Дунайського регіону у напрямі «Люди та кваліфікації». У міжнародних організаціях, таких як ЮНЕСКО, ООН, Рада Європи та EUNIC, країни домовилися поглиблювати співпрацю.

Розділ V визначає фінансові й організаційні положення: сторона, яка направляє експертів, покриває їхні транспортні витрати, а приймаюча – забезпечує проживання і добові. Лекторам та їхнім родинам надається підтримка відповідно до національного законодавства.

Окремо передбачено відновлення офісу OeAD в Одесі за підтримки України у забезпеченні приміщення та Австрії – у фінансуванні персоналу й проєктів. Організація виставок здійснюватиметься за міжнародними стандартами, а всі спірні питання вирішуватимуться дипломатичними каналами [22].

Таким чином, після 2022 року двосторонні відносини між Україною та Австрією істотно активізувалися. Австрія підтримує санкції ЄС проти Росії, надає гуманітарну допомогу Україні та бере участь у міжнародних ініціативах на її підтримку. Співпраця охоплює гуманітарне розмінування, енергетичну безпеку, допомогу внутрішньо переміщеним особам і проєкти післявоєнної відбудови. Регулярні контакти на високому рівні, зокрема зустрічі В. Зеленського з федеральним президентом А. Ван дер Белленом, головою Національної ради В. Сobotкою та міністеркою закордонних справ Б. Майнль-Райзінгер, засвідчують зростання політичної довіри. Попри нейтралітет, Австрія послідовно виявляє солідарність з Україною у відповідь на загрози європейській безпеці.

Загалом, аналіз двосторонніх відносин між Україною та Австрією демонструє їхню сталість і поступовий розвиток у політичній, економічній та гуманітарній сферах. Незважаючи на нейтральний статус, Австрія підтримує

Україну у важливих міжнародних питаннях та сприяє її інтеграції в європейські структури. Надалі пріоритетними напрямками можуть стати поглиблення економічного співробітництва, участь Австрії у процесах повоєнної реконструкції України, розвиток енергетичних проєктів і зміцнення науково-освітніх зв'язків. Особливого значення набуває координація зусиль у рамках європейських ініціатив для забезпечення стабільності та безпеки в регіоні.

ВИСНОВКИ

Нейтралітет як політична й правова доктрина має глибоке історичне коріння. Іще в добу античності ідея невтручання у збройні конфлікти розглядалася як засіб збереження стабільності. У сучасному вигляді нейтралітет сформувався із розвитком міжнародного права, особливо після Гаазьких конвенцій 1907 року, які закріпили права та обов'язки нейтральних держав – від заборони транзиту зброї до зобов'язання рівного ставлення до сторін конфлікту. На цьому тлі особливого значення набув досвід Австрії, яка після Другої світової війни стала одним із небагатьох прикладів постійного нейтралітету в Європі. Закон про постійний нейтралітет, ухвалений у 1955 році як компроміс між Заходом і СРСР, дозволив зберегти державний суверенітет поза військовими блоками. Водночас нейтралітет став важливою складовою політичної культури країни, частиною національної ідентичності й інструментом зовнішньої політики.

З плином часу нейтралітет Австрії трансформувалася під впливом внутрішньополітичних змін, глобальних загроз і процесів європейської інтеграції. Політична система країни, що базується на парламентській демократії, є чутливою до безпекових викликів та суспільних очікувань. Аналіз результатів парламентських виборів 2024 року засвідчив зростання підтримки партій, які виступають за активнішу участь Австрії у європейських і міжнародних процесах, при цьому не ставлячи під сумнів формальний статус нейтральності. Зокрема, Соціал-демократична партія Австрії (SPÖ) та Австрійська народна партія (ÖVP), які формують політичну основу австрійської зовнішньої політики, демонструють єдність у питаннях гуманітарної допомоги, захисту міжнародного права та солідарності з іншими країнами ЄС, навіть якщо це потребує більш гнучкої інтерпретації нейтралітету. Участь Австрії в Європейському Союзі, починаючи з 1995 року, суттєво вплинула на еволюцію її нейтрального статусу. Хоча членство в ЄС не суперечить нейтралітету як такому, певні зобов'язання, пов'язані із

спільною зовнішньою та безпековою політикою (CFSP та CSDP), стали предметом внутрішньополітичних дебатів. Згодом Австрія змогла поєднати нейтралітет із активною участю в антикризових місіях ЄС, зокрема у сфері розбудови миру, стабілізації конфліктних регіонів, гуманітарної допомоги та цивільного врядування. У результаті нейтралітет Австрії набув нового змісту – він перестав асоціюватися з пасивністю й трансформувався у конструктивну політичну позицію.

Іншим важливим аспектом стало реагування на загрози, що не є військовими у класичному розумінні, однак мають стратегічне значення. Міграційна криза, зокрема внаслідок воєнних конфліктів на Близькому Сході та в Україні, змусила Австрію адаптувати внутрішню політику до нових реалій. Посилення контролю на кордонах, модернізація законодавства щодо надання притулку, боротьба з нелегальною міграцією – усе це супроводжувалося дискусіями щодо збереження гуманітарних зобов'язань у межах нейтралітету. З одного боку, Австрія прагне захистити власну безпеку, з іншого — не відмовляється від участі у розв'язанні гуманітарних проблем, виступаючи за спільну відповідальність країн-членів ЄС.

Не менш значущою є загроза тероризму, яка актуалізувалася після терактів у Відні. Влада ухвалила низку законодавчих змін, спрямованих на посилення повноважень спецслужб і правоохоронних органів. Ці заходи, хоча й пов'язані з внутрішньою безпекою, мають і зовнішньополітичне значення, оскільки Австрія активно долучається до міжнародних ініціатив із протидії тероризму, зокрема у співпраці з ЄС, ООН та ОБСЄ. Такий підхід доводить, що нейтралітет не означає відстороненості від глобальних проблем, а навпаки створює простір для активної миротворчої і профілактичної політики.

Особливої актуальності трансформація нейтралітету набула в контексті війни в Україні. Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році стало викликом не лише для колективної безпеки Європи, але й для нейтрального статусу окремих держав. Австрія, не вступаючи до військових блоків і не надаючи летальної зброї, підтримала Україну на дипломатичному,

економічному та гуманітарному рівнях. Це включало приєднання до санкційного режиму ЄС, участь у міжнародних форумах, ухвалення рішень щодо замороження активів, а також прийом українських біженців. Таким чином, Австрія продемонструвала нову модель нейтралітету – не ізоляціоністську, а солідарну, таку, що дозволяє діяти в межах міжнародного права, але без прямої участі в бойових діях.

Отже, нейтралітет Австрії на сучасному етапі перестає бути фіксованим станом і дедалі більше перетворюється на гнучку політико-правову конструкцію, що реагує на стратегічні виклики глобального рівня. У короткостроковій перспективі очікується подальше збереження формального нейтрального статусу, але зі зростаючою готовністю до гнучкої інтерпретації цього статусу на користь участі в спільних ініціативах ЄС, передусім у сфері безпеки, цивільного захисту, кібероборони та гуманітарного реагування. У середньостроковому вимірі ймовірним є подальше посилення інтеграції Австрії в механізми Спільної безпекової та оборонної політики ЄС (CSDP), зокрема через розширення участі у миротворчих місіях, обміні розвідувальною інформацією та зміцненні оборонної сумісності без прямого вступу до НАТО. У цьому контексті доцільно рекомендувати уряду Австрії здійснювати системний перегляд законодавчої бази нейтралітету з метою її адаптації до нових реалій безпеки, посилити комунікацію щодо розуміння сучасного нейтралітету на міжнародній арені, а також інвестувати у зміцнення цивільних та кібербезпекових компонентів оборонної стратегії.

Таким чином, Австрія створює прецедент нової форми нейтралітету – не статичної, а такої, що дозволяє поєднувати безпекову автономію з відповідальністю перед європейським простором солідарності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний договір про відновлення незалежної та демократичної Австрії. Міністерство закордонних справ СРСР. 1955. URL: <https://surl.li/cvizmy>
2. Звернення Президента України Володимира Зеленського до Національної ради Австрії. URL: <https://fb.watch/jDWSXIbIMR/>
3. Конституція Республіки Австрія (Федеральний конституційний закон). URL: <https://surl.li/rwpagg>
4. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Австрією. Посольство України в Республіці Австрія. URL: <https://surl.li/qwcmrz>
5. Міністерство освіти і науки України. Україна і Австрія ухвалили п'ятирічну програму співробітництва у сфері освіти, науки та культури: більше про результати відрядження у Відень. URL: <https://surl.li/zbwntl>
6. Політичні відносини. Історія двосторонніх відносин. Посольство України в Республіці Австрія. URL: <https://surl.li/wwuwcf>
7. Прес-конференція від 01.02.2023 Президента України Володимира Зеленського та Президента Австрії Александра Ван дер Беллена. URL: <https://fb.watch/iDcNpj6pWB/>
8. Прес-конференція від 06.03.2025 Президента України Володимира Зеленського та Федерального канцлера Австрії Крістіана Штокера під час робочого візиту до Брюсселя. URL: <https://surl.li/zworhz>
9. Прес-конференція від 07.12.2024 року Президента України Володимира Зеленського та Федерального канцлера Австрії Карла Нехаммера щодо відновлення енергетичної інфраструктури України та подальшої підтримки з боку Австрії. URL: <https://surl.li/rqpncn>
10. Прес-конференція від 14.03.2025 Президента України Володимира Зеленського, Міністра Європейських та міжнародних справ Австрії Беати Майнль-Райзінгер і Міністра закордонних справ Португалії

- Паулу Рангеля щодо підтримки України та зусиль для досягнення справедливого і тривалого миру. URL: <https://surl.li/ylqnox>
11. Прес-конференція від 22.05.2024 року Президента України Володимира Зеленського, Федерального канцлера Австрії Карла Нехаммера, Прем'єр-міністра Албанії Еді Рами та Президента Чилі Габріеля Боріча щодо підтвердження участі їхніх країн у Глобальному мирному саміті. URL: <https://surl.cc/xkjiel>
 12. Прес-конференція від 26.09.2023 Президента України Володимира Зеленського та Президента Національної ради Австрії Вольфганга Соботки. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/volodimir-zelenskij-zustrivsyia-z-prezidentom-nacionalnoyi-ra-85889>
 13. Прес-реліз від 15.01.2025 Федерального міністерства європейських та міжнародних справ Австрії щодо підписання першої двосторонньої робочої програми між Австрією та Україною в галузях культури, освіти та науки. URL: <https://surl.li/ivngsw>
 14. State Treaty for the Re-establishment of an Independent and Democratic Austria. CVCE. 1955. URL: <https://surl.li/wruyrm>
 15. U.S. Department of State. Document 684: Memorandum by the Assistant Secretary of State (Berle) to President Roosevelt. Foreign Relations of the United States. 1943. vol. 1. URL: <https://surl.li/zlbggh>
 16. Сафар'янс Є. Україна та Австрійська Республіка: співробітництво в європейському інтеграційному процесі. Український історичний збірник. № 18. 2015. URL: <https://surl.li/ucxyng>
 17. Стовбун В. Еволюція нейтралітету Австрії в умовах поглиблення оборонної співпраці в ЄС. Стратегічні пріоритети європейської та світової політики: дипломатія, економіка, туризм: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди міжнародного дня багатосторонності і дипломатії в ім'я миру та з нагоди 50-річчя

- підписання Гельсінського заключного акту (24 квітня 2025 року). Харків. ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2025. URL: <https://surl.lu/lzbiqv>
18. Сулим Б.В. Українсько-австрійські відносини крізь призму взаємовідносин із Федеративною Республікою Німеччина. Актуальні проблеми політики. 2020. № 66. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/66_2020/16.pdf
19. Кудряченко А. І. Країни світу і Україна. Країни Західної Європи. Австрія. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/475/1/Entsyklopedia_versa-210-236.pdf
20. Рудько С.О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період. Навчально-методичний посібник із курсу. Видавництво Національного університету «Острозька академія». Острог. 2012. 412 с. URL: <https://surl.li/rqwode>
21. Чепіжак Г. Принципи нейтралітету у міжнародному праві. Геополітика України: історія і сучасність. 2014. URL: <https://surl.li/kjplya>
22. Arbeitsprogramm zwischen der Republik Österreich und der Ukraine in den Bereichen Bildung, Wissenschaft und Kultur für die Jahre 2025–2030. Bundesministerium für Kunst, Kultur, öffentlichen Dienst und Sport (BMKÖS). 2025. URL: https://www.bmkoes.gv.at/dam/jcr:f611589e-f988-425d-a268-da4e7e817109/programm_ukraine.pdf
23. Außen- und Europapolitischer Bericht 2015. Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres. 2016. URL: <https://surl.li/ydwjte>
24. Außen- und Europapolitischer Bericht 2016–2017. Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres. Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres. 2017. URL: <https://surl.li/iuryni>
25. Außen- und Europapolitischer Bericht 2020. Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten. Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten. 2021. URL:

- https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Publikationen/AEP/B/APB_2020_DE_integral.pdf
26. Außenpolitischer Bericht 2001. Bericht der Bundesministerin für auswärtige Angelegenheiten. Bundesministerium für auswärtige Angelegenheiten. 2001. URL: <https://surl.li/vngkre>
27. Außenpolitischer Bericht 2005. Bericht der Bundesministerin für auswärtige Angelegenheiten. Bundesministerium für auswärtige Angelegenheiten. 2006. URL: <https://surl.li/chozip>
28. Austrian Economic Barometer: GDP declined again in Q3. Statistik Austria. 2024. URL: <https://surl.li/mwbnrx>
29. Bock-Schappelwein J. Zuwanderung von Geflüchteten 2015/16: Finanzielle Auswirkungen auf die Bundesländer. Österreichisches Institut für Wirtschaftsforschung. 2023. URL: <https://surl.li/jzlhzs>
30. Credit Report: Republic of Austria. Erste Group Research. 2024. URL: <https://surl.li/xhjrle>
31. EU-Volksabstimmung. Bundesministerium für Inneres. 1994. URL: https://www.bmi.gv.at/410/VA_1994/Eu_Volksabstimmung.pdf
32. Facts on Austria and Its Banks. Oesterreichische Nationalbank. 2024. URL: <https://surl.li/jrwaba>
33. Foster, M. Die österreichische Neutralität zwischen Strategie und Identität. Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. 2024. vol. 53. URL: <https://www.oezp.at/OEZP/article/download/4171/3240/10215>
34. Gallouët, L. Wie glaubwürdig ist die österreichische Neutralität? Innen- und Außenwahrnehmung seit 1955. Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. 2024. URL: <https://surl.li/nvnzjj>
35. Gärtner H. Neutrality as a Model for the New Eastern Europe? Austrian Marshall Plan Foundation Fellow. Johns Hopkins University. 2018. URL: <https://surl.li/gmluwq>
36. Gärtner H. Neutrality: Engaged, Credible, and Useful. Chapter 9. 2024. URL: <https://surl.li/pyoxum>

37. Gärtner H. Zwischen den Blöcken. Neutralität und Bündnisfreiheit. Aus Politik und Zeitgeschichte. 2022. URL: <https://surl.li/chvyoz>
38. Geistlinger M. The Republic of Austria before 1938 and after 1945 – Some Thoughts on Continuity. Juridiskā zinātne. Law. 2016. no. 9. URL: <https://journal.lu.lv/jull/article/download/174/158/225>
39. Graf-Steiner, A., Ruggenthaler, P. Österreich als Vermittler im Kalten Krieg? Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. 2024. URL: <https://ulb-dok.uibk.ac.at/download/pdf/9930321.pdf>
40. Greminger, T., Neutrality after the Russian invasion of Ukraine: The example of Switzerland and some lessons for Ukraine. PRISM. 2023. vol. 10. no 3. URL: <https://surl.li/czliff>
41. Helms, L. Austria Report. Sustainable Governance Indicators. 2024. URL: https://www.sgi-network.org/docs/2024/country/SGI2024_Austria.pdf
42. Inflation im Jänner 2025 laut Schnellschätzung bei 3,3 %. Statistik Austria. 2025. URL: <https://surl.li/taqvoy>
43. Karsh E. Neutrality and Small States. Neutrality and the Role of Small States in International Relations. Routledge. 1988. URL: <https://surl.li/sxmafg>
44. Klausnitzer, R. K. The Development of Austria's Amtssitzpolitik (Host State Policy) in the Second Republic. Master's thesis. Diplomatische Akademie Wien, Universität Wien, 2024. URL: <https://phaidra.univie.ac.at/download/o:2074081>
45. Länderprofil Österreich. Wirtschaftskammer Österreich. 2025. URL: <https://www.wko.at/statistik/laenderprofil/lp-oesterreich.pdf>
46. Lottaz P. The Future of Neutrality. GCSP Policy Brief No.4. 2023. URL: <https://dam.gcsp.ch/files/doc/policy-brief-4-future-of-neutrality>
47. Neff S. A three-fold struggle over neutrality: The American experience in the 1930s. In: Lottaz P., Reginbogin H. R., eds. Notions of Neutralities. Lanham: Lexington Books. 2018. URL: <https://surl.li/pabicg>

48. Österreichs Solidarität mit der Ukraine. Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten (BMEIA). 2023. URL: <https://surl.li/nylvjp>
49. Popławski D. Neutrality in Austria's Foreign and Security Policy after the Cold War. *Studia Europejskie - Studies in European Affairs*. 2020. vol. 24(2). URL: <https://goo.su/zvVuAH>
50. Rebitsch R. Vor 400 Jahren – Der Dreißigjährige Krieg. *Innsbrucker Historische Studien*, 32. Innsbruck University Press. 2019. URL: https://www.uibk.ac.at/iup/buch_pdfs/9783903187320.pdf
51. Richter C. Call for Neutrality – Neutralität im 21. Jahrhundert. Masterarbeit Institut für Völkerrecht und Internationale Beziehungen, Universität Graz. 2023. URL: <https://surl.li/wlyazf>
52. Robert A. Bauslaugh. *The Concept of Neutrality in Classical Greece*. 1991. URL: <https://surl.li/wyvphx>
53. Rombach J.H. Cornelius van Bynkershoek. *International Review of the Red Cross*, 2004. vol. 86. nr. 856. URL: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400006641a.pdf>
54. Scheir K. Die historische Entwicklung des Konzeptes der Neutralität in Österreich. Diplomarbeit. Universität Linz. 2022. URL: <https://epub.jku.at/download/pdf/8108992.pdf>
55. Schiller, Hermann. *History of the Thirty Years' War*. London: George Bell and Sons. 1883. URL: <https://surl.li/lwyysl>
56. Scholger W. Neutralität vor den Vereinten Nationen: Österreich und Irland auf der XI. Generalversammlung der UNO, 1956/57. Diplomarbeit. Graz. 2005. URL: <https://surl.li/jwuejv>
57. Stöckl S. *Austria in the International Community: Exploring the Role of Neutrality*. Final Research Report. Austrian Marshall Plan Foundation Fellow 2020/2021. Johns Hopkins University School of Advanced International Studies. 2021. URL:

- https://www.marshallplan.at/images/All-Papers/SAIS/Final_Research_Paper_by_Sophia_Stoeckl.pdf
58. United States Congress. The Austrian State Treaty: Report of the Committee on Foreign Relations. United States Government Printing Office, Washington. 1955. URL: <https://li.proquest.com/elhpdf/histcontext/SED-84-1-R8.pdf>
59. Vec, M. Eine kurze Ideengeschichte der völkerrechtlichen Neutralität in Europa bis zum Ersten Weltkrieg, Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft, 2024. vol. 53. URL: <https://surli.cc/fosxgs>
60. Verfassungsschutzbericht 2020. Bundesministerium für Inneres. Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfung. 2021. URL: https://www.dsn.gv.at/501/files/VSB/VSB_2020_Webversion_BF.pdf
61. Westerveen A. Il consolato del mare. Chapters CCLXXIII and CCLXXXVII. Tot Leyden: Zentralbibliothek Zürich, 1704. URL: <https://www.e-rara.ch/download/pdf/9235994.pdf>
62. Anti-Terror-Paket gegen Extremismus. Bundeskanzleramt Österreich. 2020. URL: <https://surl.li/oyvdfz>
63. Austria – GDP, current prices (Billions of U.S. dollars). International Monetary Fund. 2025. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/AUT>
64. Austria Unemployment Rate. Trading Economics. 2025. URL: <https://tradingeconomics.com/austria/unemployment-rate>
65. Austria: Government. globalEDGE. Michigan State University. URL: <https://globaledge.msu.edu/countries/austria/government>
66. Countries in the world by population. Worldometer. 2025. URL: <https://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>
67. Democracy Index (EIU). Our World in Data. 2024. URL: <https://surl.li/iuowqt>
68. Democracy Index by Country. World Population Review. 2025. URL: <https://surl.li/wipsdg>

- 69.GDP – Austria. World Bank. 2024. URL: <https://surl.li/gzlszu>
- 70.GDP growth (annual %). World Bank. 2024. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=AT>
- 71.Inflation and consumer prices: Harmonised Index of Consumer Prices (HICP). European Central Bank. 2025. URL: <https://surl.lt/bekumh>
- 72.Life tables. Statistik Austria. 2024. URL: <https://surl.li/zgiaah>
- 73.Mueller, W. Kalter Krieg, Neutralität und politische Kultur in Österreich. Aus Politik und Zeitgeschichte. 2008. URL: <https://surl.li/waduxh>
- 74.Nationalratswahl. Bundesministerium für Inneres. 2024. URL: <https://www.bundeswahlen.gv.at/2024/nr/>
- 75.Pollak, J., Puntscher-Riekmann S., Austria and the European Union: From nation-state to member-state. Journal of International Relations and Development. 1999. vol. 2. no. 2. URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/jird/jird_99poj01.html
- 76.Walker, A. Government and politics in Austria. Expatica. 2025. URL: <https://surl.li/nhoand>
- 77.World Economic Outlook: GDP per capita, current prices – Austria. International Monetary Fund. 2025. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/AUT?zoom=AUT&highlight=AUT>
- 78.林晓爱. „二战期间的“中立国”，真的能避开战乱吗？其实没那么简单. 2020. URL: <https://www.163.com/dy/article/FK8N1G2R05453I9R.html>

Харківський національний
педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків
05.06.2025

Екзаменаційній комісії із захисту
кваліфікаційних бакалаврських робіт
студентів спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра
студентки спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
Стовбун Вікторії Дмитрівни
на тему: «Австрійський нейтралітет у глобальному контексті: історичний
спадок та сучасні виклики»

Кваліфікаційна бакалаврська робота Стовбун Вікторії Дмитрівни є надзвичайно актуальним та своєчасним дослідженням, присвяченим одній з ключових концепцій міжнародних відносин – нейтралітету, на прикладі Австрії. В умовах сучасної глобальної нестабільності та трансформації міжнародного порядку, переосмислення традиційних підходів до нейтралітету набуває особливого значення.

Актуальність теми не викликає сумнівів, оскільки австрійський нейтралітет, який має глибоке історичне коріння, стикається з новими викликами, що змушують країну адаптувати свою зовнішньополітичну лінію. Дослідження еволюції цього феномену, його правових та політичних аспектів, а також впливу на участь Австрії в міжнародних структурах, зокрема в ЄС, є вкрай важливим для розуміння сучасних тенденцій у світовій політиці.

Структура роботи є логічною та послідовною, відповідає поставленим завданням. Вступ чітко окреслює актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет та методологію дослідження. Розділи роботи, що стосуються теоретико-методологічних засад, історичної еволюції нейтралітету Австрії, аналізу сучасних викликів та перспектив трансформації цього статусу, дозволяють повною мірою розкрити заявлену тему.

Змістовне наповнення роботи свідчить про глибоке опрацювання значного обсягу наукової літератури, офіційних документів, аналітичних матеріалів та статистичних даних. Авторка коректно використовує науковий

апарат, оперує відповідною термінологією. Особливо цінним є аналіз впливу військових конфліктів (зокрема, в Україні) на переосмислення нейтралітету Австрією, а також її роль у Спільній безпековій та оборонній політиці ЄС. Висновки щодо трансформації нейтралітету Австрії з ізоляціоністської моделі на солідарну та гнучку є обґрунтованими та підтверджуються фактичним матеріалом.

Позитивними аспектами роботи є: ґрунтовний теоретичний аналіз концепції нейтралітету в міжнародному праві та політиці; детальний історичний огляд формування та еволюції австрійського нейтралітету; комплексне дослідження сучасних викликів, що стоять перед австрійським нейтралітетом, та реакції на них; виокремлення перспектив подальшої інтеграції Австрії в механізми безпеки ЄС без прямого вступу до НАТО, що є важливим для практичного застосування.

- Серед незначних зауважень можна відзначити можливість більш детального розгляду внутрішньополітичних дебатів в Австрії щодо її нейтрального статусу та деякі аспекти економічного впливу нейтралітету на зовнішньоекономічні зв'язки Австрії могли б бути проаналізовані глибше.

Загалом, кваліфікаційна бакалаврська робота Стівбун Вікторії Дмитрівни є цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке демонструє високий рівень підготовки студентки. Робота має як теоретичну, так і практичну цінність, розширюючи розуміння складних процесів трансформації міжнародно-правових статусів у сучасному світі; відповідає вимогам, що пред'являються до робіт такого типу, і заслуговує на високу позитивну оцінку, а її авторка – на присвоєння кваліфікації бакалавра за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Рецензент:

Кандидат політичних наук, доцент
доцент кафедри політології, соціології і культурології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

Юлія КАЛЮЖНА

П. П. *Юлія Калюжна*
Засвідчується зав. загальним р. І. П. *Юлія Калюжна*

09.06.2025

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

на кваліфікаційну роботу бакалавра студентки спеціальності
,«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії»

Стовбун Вікторії Дмитрівни

на тему: «Австрійський нейтралітет у глобальному контексті: історичний
спадок та сучасні виклики»

31.05.2025 р.

м. Харків

Кваліфікаційна бакалаврська робота студентки Стовбун Вікторії Дмитрівни присвячена комплексному аналізу феномену австрійського нейтралітету, його історичній еволюції, правовим засадам та адаптації до сучасних глобальних викликів. У роботі здійснено глибоке дослідження впливу нових безпекових реалій на традиційну концепцію нейтралітету Австрії, а також її ролі в рамках Європейського Союзу.

Під час написання кваліфікаційної роботи, студентка продемонструвала високий рівень теоретичних знань з міжнародних відносин, міжнародного права та європейської інтеграції, аналітичних навичок та здатність до самостійного проведення наукового дослідження.

Робота відзначається чіткою структурою, логічною послідовністю викладу матеріалу та обґрунтованими висновками. Студентка ретельно проаналізувала теоретичні концепції нейтралітету, розглянула історичні етапи формування австрійського нейтралітету та його закріплення, а також сучасні

виклики, які змушують Австрію переосмислювати цей статус. Вона вміло оперувала значним масивом інформації, що свідчить про її глибоке занурення у тему.

Студентка показала здатність до критичного мислення та самостійного аналізу складних міжнародних процесів, пов'язаних із трансформацією нейтралітету в умовах сучасних криз, включаючи збройний конфлікт в Україні. Вона використала широкий спектр джерел, включаючи наукові статті, офіційні документи, аналітичні звіти та матеріали міжнародних організацій, що свідчить про її високий рівень підготовки та вміння працювати з інформацією.

Під час написання роботи студентка продемонструвала ініціативність, відповідальність та високий рівень самостійності. Її підхід до дослідження був професійним та науково обґрунтованим. Коректне застосування наукових методів дослідження забезпечило виконання поставлених у роботі завдань. Теоретична цінність роботи ґрунтується на глибокому і багатосторонньому вивченні теми.

Кваліфікаційна бакалаврська робота студентки Стовбун Вікторії Дмитрівни виконана на високому науковому рівні, відповідає вимогам, що пред'являються до бакалаврських робіт, і заслуговує на відмінну оцінку.

Науковий керівник:

кандидат політичних наук, доцентка

Ганна ПАНАСЕНКО